

## Тәрбиелеу-білімберу процесінің циклограммасы

**Қаңтар айы 2023 жыл 1 апта**

**Ересек тобы**

| Күн тәртібінің кезеңдері                                                                                                          | Дүйсенбі                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Сейсенбі | Сәрсенбі<br>04.01.2023 | Бейсенбі<br>05.01.2023 | Жұма<br>06.01.2023 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|------------------------|------------------------|--------------------|
| Балаларды қабылдау                                                                                                                | Балалардың денсаулығын бақылау, оларды көтеріңкі көңіл-күймен қарсы алу. Балалар үшін жайлы жағдай жасаумен бүгінгі көңіл күйі, оны не қызықтыратыны туралы сұрау ( <b>Сөйлеуді дамыту– коммуникативтік, танымдық әрекет</b> )                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |          |                        |                        |                    |
| Ата-аналармен әңгімелесу, кеңес беру                                                                                              | Балалардың көңіл күйі, денсаулығы жайында ата-анамен әңгімелесу.<br>Жаңа жылдық ізгі істер жайлы ақпарат беру.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |          |                        |                        |                    |
| Балалардың дербес әрекеті (баяу қимылды ойындар, үстел үсті ойындары, бейнелеу әрекеті, кітаптар қарау және тағы басқа әрекеттер) | Топта балалармен шағын ойын орталықтарында еркін ойындарды ұйымдастыру, үстел үсті ойындары, логикалық ойындар.<br>Жаңа жыл мерекесін қалай өткізгендерін, қандай сыйлықтар алғаны туралы әңгімелесу.<br>Балалармен жеке жұмыс.<br>( <b>Қарым-қатынас іс-әрекеті және танымдық іс-әрекет</b> )<br>Құрастыру материалдарымен, табиғи заттармен құрастыру ойындарын ойнату.<br><br>Балалармен жеке жұмыс.                                                                                                                                                                                      |          |                        |                        |                    |
| Таңертеңгі жаттығу                                                                                                                | Қаңтар айына арналған таңертеңгі жаттығуларды орындату.<br><b>Музыкалық-ырғақтық қимылдар.</b><br>Түзу бағыттадымдап жүру. Жұбымен шеңбер бойымен жүруді үйрету.<br>( <b>Жалпы дамытушы жаттығулар, қимыл белсенділігі, ойын әрекеті</b> ).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |          |                        |                        |                    |
| Таңғы ас                                                                                                                          | Таңғы ас алдында қолдарын сумен сабындап жуу мәдениетін жетілдіру. Гигиеналық шараларды жүргізуде балалардың өзара көмегін қолдау.<br>Өзіне-өзі қызмет көрсету және киіміне күтім жасаудағыларын пысықтау. ( <b>мәдени-гигиеналық дағдылар, өзіне-өзі қызмет ету, кезекшілердің еңбек әрекеті</b> ) Асханада кезекшілердің міндеттерін орындау. Шамасы келетін, бірлескен еңбек әрекетіне қатысуға, бастаған ісін аяғына дейін жеткізуге, дербестік пен жауапкершілікке баулу. ( <b>танымдық іс әрекет</b> )<br>Мәдениетті тамақтану және ас ішу құралдары еркін қолданудағыларын жетілдіру. |          |                        |                        |                    |

|                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|----------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>Ұйымдастырылған іс-әрекетке дайындық</b></p> | <p>Шаттық шеңбері видео арқылы.<br/>Өзінмәдениетті ұстау, әдепті және сабырлы болуды үйрету. <b>(Қарым-қатынас іс-әрекеті)</b><br/>Балалардан бүгінгі сезінген әсерлерімен бөлісуді ұйымдастырып, жаңалықтарды білуге ынталандыру.<br/>Қыс мезгілінің ерекшеліктері? Қысқы ауа райы қандай? Қысқы ойындар туралы не біледі және не білгісі келеді сұрау және бірлескен жоспарларды, мәселелерді талқылау, қызығушылықтары бойынша ұйымдастырылған іс-әрекет түрін таңдау, ережелер туралы келісу және т. б.</p> |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <p><b>Ұйымдастырылған іс-әрекеттер</b></p>         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |  | <p><b>Сауат ашу негіздері</b><br/>Қысқы ойындар тақырыбында суреттер қарау. Сөйлемді ауызша талдау: жай сөйлемдерді сөздерге бөлу.<br/>Өртүрлі бағыттағы тігінен, көлденең сызықтарды жазуға мүмкіндік беру.</p> <p><b>Дене шынықтыру маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Қазақ тілі</b><br/>Қазақстанның қысқы табиғаты туралы фильм тамашалау.<br/>Ауызекі сөйлеуді қарым-қатынас құралы ретінде амыту.<br/>Туған өлкенің көрнекі жерлері, әсем табиғаты, тарихи орындары туралы суреттер, фотолар, альбомдармен жабдықталған орта</p> | <p><b>Сөйлеуді дамыту</b><br/>«Тізбек» ойыны негізінде фонематикалық естуді дамыту, сөздегі дыбыстардың орнын анықтауды (басы, ортасы, соңы). Артикуляциялық жаттығулар аржасауды дамыту<br/>ар-ар-ар<br/>Қыстақалың қар.<br/>ап-ап-ап Өз орныңды тап.<br/>аш-аш-аш Ұстап алар қаш.<br/>ыр-ыр-ыр Жаттап жүрмін жыр.</p> <p><b>Музыка маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Сауат ашу негіздері</b><br/>Карточкалармен жұмыс. Сөйлемді ауызша талдау: жай</p> | <p><b>Көркем әдебиет</b><br/>«Қар» тақпағын жатқа, мәнерлеп, интонациямен айтуды үйрету.</p> <p><b>Математика негіздері</b><br/>Топтағы ойыншықтардан жиын жасау. Жиынның бөліктерін санау және элементтердің (заттардың) бір-біріне қатынасы негізінде салыстыруды пысықтау. Нүктелерді, өрнектерді салуға үйрету.</p> <p><b>Дене шынықтыру маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Қазақ тілі</b><br/>Туыстық қарым-қатынасты («бауыр», «не</p> |

|                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|--------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |  | <p>құруды жетілдіру.</p> <p><b>Математика негіздері</b><br/> Қар түйіршіктерімен ойындар. Жиынның бөліктерін санау. Нүктелерді, өрнектерді салуға үйрету. жеке карточкалармен жұмыс.</p>                                                                                                                                                          | <p>сөйлемдерді сөздерге бөлу,<br/> Өртүрлібағыттағы қысқа, ұзын, сызықтарды жазуға мүмкіндікберу.</p>                                                                                                                                                                                                                                                      | <p>мере»,«шөбере»,«ағайын»,<br/> «туысқан», «жеті ата») білдіретін сөздерді үйрету.<br/> Мағанасын қуыршақтармен ойын арқылы түсіндіру</p>                                                                                                                                                    |
| <b>Серуенге дайындық</b> | <p>Балалардың дербес қимыл белсенділігін дамыту, ауладағы ойын құрылғыларын дұрыс пайдалану туралы әңгімелесу.</p> <p>Балаларды ретімен (ауа-райы жағдайына байланысты) дұрыс киінуін бақылау <b>(Қарым-қатынас және еңбек әрекеті, ірі және ұсақ моториканы дамыту).</b></p> <p>Серуенге шықанда қатармен жұптасып жүруді, қатарды бұзбауды үйрету.</p> |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <b>Серуен</b>            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |  | <p>Қар қалай жылытады?<br/> Балалармен зерттеу жұмысын жүргізу.<br/> Картотека №2 <b>(зерттеу және танымдық іс-әрекет)</b></p> <p>Көңілді музыкамен сергіту жаттығуларын жасату.<br/> <b>(Музыка)</b></p> <p>Қимылды ойын «Қарлы шеңбер»<br/> <b>Спорттық жаттығулар:</b><br/> Шанамен сырғанау.<br/> Бір-бірін шанамен сырғанату, төбешіктен</p> | <p>Өлі табиғат нысандарын табу.<br/> Олардың не үшін олай аталатынын зерттеу.<br/> <b>(зерттеу және танымдық іс-әрекет)</b></p> <p><b>Қимылды ойын</b><br/> Балалардыжарысэлементтерібаройындарменэстафеталықойындарғақатысуғабаулу<br/> «Мәреге кім бұрын жетеді?» жарыс ойыны</p> <p>«Қар» тақпағын қайталап жаттату.<br/> <b>(Қарым-қатынас іс-</b></p> | <p>Қазақхалқының тұрмыста қыс мезгілінде қолданатын құралжабдықтарымен танысу.қолданып көруін ұйымдастыру.<br/> <b>(зерттеу іс-әрекеті)</b></p> <p>Еркін ойындар<br/> Қимылды ойын «Аюлар мен аралар»</p> <p>Қар бетінде еркін тақырыпта суреттер салу.<br/> <b>(бейнелеу іс-әрекеті)</b></p> |

|                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |  |                                                                |                                                                                                                                      |  |
|-------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|----------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
|                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |  | бір-бірлепжәнеекі-<br>екіден<br>шанаменсырғанауды<br>меңгерту. | <b>әрекеті)</b><br><br>мұзды жолдармен<br>сырғанауға, шаңғымен<br>жүруге,<br>хоккейойындарына,ша<br>наменсырғанауға<br>жағдай жасау. |  |
| <b>Серуеннен оралу</b>                          | Жүйелі түрде шешіну, шкафтарға бүктеу, қолды жуу. Шешіну кезінде балалардың шкафқа колготки,сырт киімді салу дағдысын пысықтау. Балалардың достарынан көмек сұрауды сыпайы түрде білдіруді үйрету. Сабын ыдысынан сабын алуға, ересектердің көмегімен қолды сабындауға үйрету. "Балалар қолдарын жуады" тақырыбында суреттерді қарату:. Олар бойынша әңгіме жасату. <b>(көркем әрекет, дербес, еңбек әрекеті).</b>                                                                                                                                                             |  |                                                                |                                                                                                                                      |  |
| <b>Түскі ас</b>                                 | Түскі ас алдында гигиеналық шараларды т: қолды дұрыс жуу, өз орамалының орнын білу, қолды дұрыс сүрту, орамалды ілу. Гигиеналық шараларды жүргізуде балалардың өзара көмегін қолдау.Өзіне-өзіқызметкөрсетужәнекиімінекүтімжасаудағдыларынжетілдіру.<br>Кезекшілердің жұмысы (асхана құралдарын, майлықтарды үстелге қою)<br>Тамақтану (өз орнын білу,дұрыс отыру, асхана құралдарын дұрыс ұстай білу, ұқыпты тамақтану , тамақтану кезінде сөйлеспеу, алғыс айту)<br><b>(мәдени-гигиеналық дағдылар, өзіне-өзі қызмет ету, еңбек әрекеті)</b><br>Тамақтанғаннанкейінауыздышаю. |  |                                                                |                                                                                                                                      |  |
| <b>Күндізгі ұйқы</b>                            | Жеке гигиена ережелерін орындауда өзін-өзі бақылауды дамыту: дененіңтазалығын бақылау, қол-аяғын жуу, тамақтанғаннанкейінауыздышаю,қолорамалдыпайдалану дағдыларын жетілдіру.<br>Киім түймелерін, сырмаларын өздігінше ағыту. Киімдерін ұқыпты орындыққа іліп (немесе арнайы сөреге) қоюды үйрету. Өз төсек орнын тауып жатуды үйрету. <b>(өзіне-өзі қызмет ету дағдылары, ірі және ұсақ моториканы дамыту)</b><br>Балалардың тыныш ұйықтауы үшін баяу музыка тыңдату. <b>(көркем әдебиет)</b>                                                                                 |  |                                                                |                                                                                                                                      |  |
| <b>Біртіндеп ұйқыданояту, сауықтырушаралары</b> | Өз орындарында отырып керілу, тыныстау жаттығуларын жасату. Ригалық әдіс бойынша сауықтыру.<br>(дене жаттығулар мен белсенді қимылдар)<br>Адамағзасыжәнеоныңқызметініңерекшеліктерітуралытүсініктердікеңейту.Балалардыңназарынағзасыменденсаулығыныңерекшеліктерінеаудару.<br>Киімдерін реттілікпен өздігінен киіну. Түймелерін қадау, сырмаларын сыру, аяқ киімдерін дұрыс киюді үйрету. Қыз балалардың шаштарын тарауға, өруге үйрету. <b>(өзіне-өзі қызмет ету дағдылары, ірі және ұсақ моториканы дамыту)</b>                                                              |  |                                                                |                                                                                                                                      |  |

|                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                          | Гигиеналық шараларды жүргізудің және жеке гигиена заттарын пайдаланудың қажеттілігін түсінуін қолдау. Қолдарын жуу, құрғатып сүрту, сүлгіні өз орнына іліп қоюды үйрету. <b>(мәдени-гигиеналық дағдылар)</b> .                                                                                                                              |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>Бесін ас</b>                                                                                                                          | Кезекшілердің жұмысын ( асхана құралдарын, майлықтарды үстелге қою, соңынан жинау)<br>Шамасы келетінеңбектапсырмаларын орындауды жетілдіру.<br>Таза және ұқыпты тамақтану және асхана құралдарының қолданудағы дағдыларын жетілдіру. Асты тауысып жеуге үйрету.<br><b>(мәдени-гигиеналық дағдылар, өзіне-өзі қызмет ету, еңбек әрекеті)</b> |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>Балалардың дербес әрекеті (баяу қимылды ойындар, үстел үсті ойындары, бейнелеу әрекеті, кітаптар қарау және тағы басқа әрекеттер)</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |  | <b>(Қарым-қатынас іс-әрекеті)</b><br>Кітапқа қарап сурет мазмұны бойынша тапқақтар жаттау.<br><b>Қар</b><br>Ақ мақтадай ұлпа қар<br>Жамылыпты қырқалар. Қалың-қалың тон киіп, Маужырайды шыршалар.<br>Балалардың қалауы бойынша орталықтарға бөлініп ермексазбен дербес әрекеттер ұйымдастыру. | Балалардың қалауы бойынша орталықтарға бөлініп дербес шығармашылық әрекет жасауға мүмкіндік беру. Жаңа реңктерді (көк, қызғылт, қою жасыл) бояуды араластыру арқылы шығаруды үйрету (гуашпен сурет салу кезінде). | Әлеуметтік оқиғаларды, балалар өміріндегі оқиғаларды жапсыруды үйрету.<br><b>(Шығармашылық, танымдық іс-әрекет)</b><br>Жақын адамдарға қалай қамқорлық жасау керектігі туралы сұрау. Суреттер арқылы науқасқа күтім жасаудағы ықпалын қалыптастыру: оған қамқорлық жасау, шуламау, оның өтініштерімен тапсырмаларын орындау. Науқастарға жанашырлық танытуға тәрбиелеу |
| <b>Балалардың үйге қайтуы</b>                                                                                                            | Ата-аналармен баланың балабақшада не үйренгенін күнделікті сұрап тұруын ескерту.<br>Ата-аналарға баланың қыс мезгілі туралы не білетінін сұрауын ұсыну. Ертегі ойындарды үйде қайталауды ұсыну.                                                                                                                                             |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |

## Тәрбиелеу-білім беру процесінің циклограммасы

**Қаңтар айы 2023 жыл 2 апта**

**Ересек тобы**

| Күн тәртібінің кезеңдері                                                                                                          | Дүйсенбі<br>09.01.2023                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Сейсенбі<br>10.01.2023 | Сәрсенбі<br>11.01.2023 | Бейсенбі<br>12.01.2023 | Жұма<br>13.01.2023 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|------------------------|------------------------|--------------------|
| Балаларды қабылдау                                                                                                                | Балаларды көтеріңкі көңіл-күймен келуіне жағдай жасау. Балаларға тәрбиешінің толық аты - жөнін атап сәлемдесуді пысықтау. Баладан қандай көңіл күймен келгенін сұрап, баланы жеке пікірін білдіруге тарту (сөйлеуді дамыту).                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                        |                        |                        |                    |
| Ата-аналармен әңгімелесу, Кеңес беру                                                                                              | Балалардың көңіл күйі, денсаулығы жайында ата-анамен әңгімелесу.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                        |                        |                        |                    |
| Балалардың дербес әрекеті (баяу қимылды ойындар, үстел үсті ойындары, бейнелеу әрекеті, кітаптар қарау және тағы басқа әрекеттер) | "Комплимент" сәлемдесу Мақсаты: өзіне деген сенімділікті арттыруға ықпал ету. Балалар допты шеңберге өткізіп, бір – біріне мақтау айтады-бұл адамға айтқысы келетін жағымды, жылы сөздер. (қоршаған ортамен танысу)<br><b>Балалармен жеке жұмыс.</b><br>Құрастыру материалдарымен, табиғи заттармен құрастыру ойындарын ойнату.<br><b>(танымдық іс әрекет)</b><br>Топта балалар арасында достық қарым-қатынасты тәрбиелеу шін балалармен шағын ойын орталықтарында еркін ойындарды ұйымдастыру, үстел үсті ойындары, логикалық ойындар. |                        |                        |                        |                    |
| Таңертеңгі жаттығу                                                                                                                | Қаңтар айына арналған таңертеңгі жаттығуларды орындау ( <b>Жалпы дамытушы жаттығулар, қимыл белсенділігі, ойын әрекеті</b> ). Музыкалық-ырғақтық қимылдар.<br>Түзубағытта адымдап жүру. Жұбымен шеңбер бойымен жүруді үйрету.                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                        |                        |                        |                    |
| Таңғы ас                                                                                                                          | Таңғы ас алдында қолдарын сумен сабындап жуу мәдениетін қалыптастыру. ( <b>мәдени-гигиеналық дағдылар, өзіне-өзі қызмет ету, кезекшілердің еңбек әрекеті</b> )<br>Өз орнына отыру. Таза және ұқыпты тамақтануды, қасықты дұрыс ұстауды, тамақтанған кезінде ауызын жауып отырып, асықпай әбден шайнауды үйрету. Тамақтанып болғаннан кейін алғыс айту, ас қайыру.                                                                                                                                                                       |                        |                        |                        |                    |
| Ұйымдастырылған іс-әрекетке дайындық                                                                                              | Шаттық шеңбер<br>Қазақстан деген не? Сен не білесің? Ол қандай? тақырыбында балалармен жеке әңгімелер жүргізу. Бірлескен жоспарларды, мәселелерді талқылау, қызығушылықтары бойынша әрекет түрін таңдау, ережелер туралы келісу және т. б. (сөйлеуді дамыту)                                                                                                                                                                                                                                                                            |                        |                        |                        |                    |

|                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|-------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Ұйымдастырылған іс-әрекеттер</b> | <p><b>Сөйлеуді дамыту</b><br/>Ғажайып қоржыннан әр балаға бір зат алуды ұсыну. Алған заттары жануарлар. Оларды көрмей ұстау арқылы сипаттауға үйрету.</p> <p><b>Дене шынықтыру маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Математика негіздері</b><br/>Көрнекілік негізінде 10 санының пайда болуымен таныстыру. тік және көлбеу таяқшаларды сызуға үйрету.</p> <p><b>Қоршаған ортамен таныстыру</b><br/>Жануарларды әртүрлі белгілері бойынша: құстар, балықтар, жануарлар, аңдар, жәндіктер, мекендеу орны (орман, шалғын, су айдыны, бақша, бақ, алаң); қозғалтасілі (жүгіру, ұшу, секіру, жүзу) бойынша топтастыруды меңгерту.</p> | <p><b>Көркем әдебиет Қонжық</b><br/>Қорбаң, қорбаң етеді, Тәттіні жақсы көреді.<br/>Қазір де ол бүлдірген<br/>Іздеп жүрме, кім білген?<br/>Өлеңді жатқа, мәнерлеп, интонациямен айтуды.<br/><b>Сауат ашу негіздері</b><br/>Қысқы жануарлардың тіршілігі туралы суреттер көру.<br/>Сөйлемді ауызша талдау: жай сөйлемдерді сөздерге бөлу, Әртүрлі бағыттағы толқынды, ирек сызықтарды, нүктелерді, жазуға мүмкіндік беру.</p> <p><b>Сурет салу Мүсіндеу Жапсыру, құрастыру</b><br/>Жануарлардың суреттерін салу.</p> | <p><b>Сауат ашу негіздері</b><br/>Карточкалармен жұмыс. Сөйлемді ауызша талдау: жай сөйлемдерді сөздерге бөлу, Әртүрлі бағыттағы толқынды, ирек сызықтарды, нүктелерді, жазуға мүмкіндік беру.</p> <p><b>Дене шынықтыру маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Қазақ тілі</b><br/>«Футбол» ойыны. Ауызды жауып, тілдің ұшымен кезек кезек біресе оңға біресе сол жақ бетке тигізу. Тілдік және артикуляциялық аппаратты, тыныс алу ды және анық дикцияны дамыту.</p> <p><b>Математика негіздері</b><br/>10 көлеміндегі сандарды тура және кері санауға жаттықтыру.</p> <p>тік және көлбеу</p> | <p><b>Сөйлеуді дамыту</b><br/>Бір біріне өздері білетін ертегіні үстел үсті немесе саусақ театры арқылы айты беруін ұйымдастыру. Қарым-қатынас жасауға қажетті сөздерді қолдану және тілдік белсенді қолданудың мысалдарын қалыптастыру.</p> <p><b>Музыка маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Сауат ашу негіздері</b><br/>Сөйлемді ауызша талдау: жай сөйлемдерді сөздерге бөлу, Әртүрлі бағыттағы толқынды, ирек сызықтарды, нүктелерді, жазуға мүмкіндік беру.</p> <p><b>Қоршаған ортамен таныстыру</b><br/>Жануарлардың табиғи-климаттық аймақтар (а</p> | <p><b>Көркем әдебиет</b><br/>Балалардың қалауы бойынша немесе «Жеті лақ» ертегісін рөлдерге бөліп, сахна лауды үйрету.</p> <p><b>Математика негіздері</b><br/>Көрнекілік негізінде 10 санының пайда болуын пысықтау, 10 көлеміндегі сандарды тура және кері санауға жаттықтыру.</p> <p>тік және көлбеу таяқшаларды сызуға үйрету.</p> <p><b>Дене шынықтыру маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Қазақ тілі</b><br/>қазақ тіліне тән ә, ө, қ, ү, ұ, і, ғ, н, һ дыбыстарын, осы</p> |

|                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|--------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Жаңа түстерді (күлгін) бояудыараластыруа рқылышығаруды үйрету(гуашпенсуре т салукезінде).                                                                                                                                                                           | таяқшаларды сызуға үйрету.                                                                                                                                                                                                                                                                              | қаю,итбалық,пингвин ,жираф,піл,маймыл)б ойыншатоптастыруды меңгерту. Жылы елдердегі жануарлар қыста не істейді. Фильм қарау.                                                                                                                              | дыбыстардantұрат ын сөздерді дұрыс айтуға дағдыландыру. Дыбыстарға сөз құрау ойынын ойнату.                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Серуенге дайындық</b> | Балалардың дербес қимыл белсенділігі үшін жағдай жасау, ойын құрал-жабдықтады дұрыс пайдалану туралы әңгімелесу.<br>Балалардың ретімен киінуін, ауа-райы жағдайына байланысты жылы киінуін бақылау. Киім шкафтарын таза ұстау және жинауды қалыптастыру <b>(сөйлеуді дамыту, өзіне-өзі қызмет ету дағдылары, ірі және ұсақ моториканы дамыту).</b>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| <b>Серуен</b>            | Қар тазалау құралдарын атау. Олардың қандай материалдардан жасалғанын өз бетіншеанықтаужәне талдау,олардың сапаларыменқасиеттерін сипаттауды дамыту.<br><b>(танымдық іс әрекеті)</b><br>Күрекшелермен қар тазалау.<br><b>(еңбекіс-әрекеті)</b><br><br>Жануарлардың бейнесін қарда таяпен салу.<br><b>(бейнелеу іс-әрекеті)</b><br><br>Еркін ойындар<br>Қимылды ойын | <b>(танымдық, зерттеу іс-әрекеті)</b><br><br>Балабақшаның ұлттық бұрышына бару.<br>Қазақ халқының табиғи материалдардан жасалған ыдыстарыментаныст ыру,олардыңқандайм атериалдан жасалғанынзерттеуді жетілдіру.<br>Қарды жануарлар жейді ма тақырыбында әңгімелесу. | Балабақша ауласын мекендейтін жануарларды бақылау, оларға күтім жасау. Осы жануарлар орманда мекендей ала ма? Неге?<br><b>(зерттеу, танымдық, еңбек іс-әрекеті)</b><br>Құстар, жануарлар туралы жұмбақтарды шешу.<br><b>(Қарым-қатынас іс-әрекеті)</b><br><br>Еркін ойындар<br>Қимылды ойын «Соқыртеке» | Қырау қалай пайда болады?<br>Картотека №3<br><b>(Қарым-қатынас, танымдық іс-әрекеті)</b><br><br>Қарды жануарлардың формаларына салып жасау. Бояумен бояу<br><b>(Бейнелеу, шығармашылық іс-әрекеті)</b><br><br>Еркін ойындар<br>Қимылды ойын «Күшсынаспақ» | Адамның табиғаттың бір бөлігіекенін және оны қорғау, сақтау керек екенін, күн мен ауаның адам, жануарларменөсім діктерөміріндегіма ңызытуралы,табиға тпенқарым- қатынасбарысында денсаулықтынығай туды,табиғаттысақ таудажауапкершілі ктісезіне білуін дамыту.<br><b>(танымдық, зерттеу іс-әрекеті)</b><br><br>Қимылды ойын «Аударыспақ» |

|                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                    |                                                                                   |                                                                                                       |                                                                                                 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                | «Алшыойыны»                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                    |                                                                                   |                                                                                                       |                                                                                                 |
| Серуеннен оралу                                                                                                                | Топқа оралу кезінде жылдам қатарға тұруды дағдыландыру. Асықпай бір-бірін итермей жүруді үйрету. Топта киетін аяқ киімдерін өз бетінше ауыстырып, киюін қалыптастыру. Жұмбақтар шешу, өлеңдер, әндер жаңылтпаштар, санамақтар және т.б. жаттау ( <b>көркем әрекет, дербес ойын әрекеті</b> ).                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                    |                                                                                   |                                                                                                       |                                                                                                 |
| Түскі ас                                                                                                                       | Түскіасалдындагигиеналықшаралардыорындау: қолдыдұрысжуу, өзорамалынынорнынбілу, қолдыдұрыссұрту, орамалдылу<br>Кезекшілердіңжұмысы( асханақұралдарын, майлықтардыүстелгеқою)<br>Тамақтану (өзорнынбілу, дұрысотыру, асханақұралдарындұрысұстайбілу, ұқыптытамақтану, сөйлеспеу, алғысайту) ( <b>мәдени-гигиеналықдағдылар, өзіне-өзіқызметету, еңбекәрекеті</b> )<br>Тамақтан соң ас қайыру, бата беру.                                                                                           |                                                                                                    |                                                                                   |                                                                                                       |                                                                                                 |
| Күндізгі ұйқы                                                                                                                  | Тамақтан соң ауыздарын сумен шаюды қалыптастыру.<br>Киім түймелерін, сырмаларын өздігінше ағыту. Киімдерін ұқыпты орындыққа іліп (немесе арнайы сөреге) қоюды үйрету. Өз төсек орнын тауып жатуды үйрету. ( <b>өзіне-өзі қызмет ету дағдылары, ірі және ұсақ моториканы дамыту</b> )<br>Балалардың тыныш ұйықтауы үшін жайы баяу музыка тыңдау. Электронды құрылғыдан ертегі тыңдату. ( <b>көркем әдебиет</b> )                                                                                   |                                                                                                    |                                                                                   |                                                                                                       |                                                                                                 |
| Біртіндеп ұйқыдан ояту, Сауықтыру шаралары                                                                                     | Өз орындарында отырып керілу, тыныстау жаттығуларын жасату. Ригалық әдіс бойынша сауықтыру. (дене жаттығулар мен белсенділігі)<br>Киімдерін реттілікпен өздігінен киіну. Түймелерін қадау, сырмаларын сыру, аяқ киімдерін дұрыс киюді үйрету. Қыз балалардың шаштарын тарауға, өруге және жинауға үйрету. ( <b>өзіне-өзі қызмет ету дағдылары, ірі және ұсақ моториканы дамыту</b> )<br>Қолдарын жуу, құрғатып сұрту, сүлгіні өз орнына іліп қоюды үйрету. ( <b>мәдени-гигиеналық дағдылар</b> ). |                                                                                                    |                                                                                   |                                                                                                       |                                                                                                 |
| Бесін ас                                                                                                                       | Кезекшілердіңжұмысы( асханақұралдарын, майлықтардыүстелгеқою, соңынан жинау)<br>Таза және ұқыпты тамақтану. Тамақтану мәденетін қалыптастыру. Асты тауысып жеуге үйрету. ( <b>мәдени-гигиеналық дағдылар, өзіне-өзі қызмет ету, еңбек әрекеті</b> )                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                    |                                                                                   |                                                                                                       |                                                                                                 |
| Балалардың дербес әрекеті (баяу қимылды ойындар, үстелүсті ойындары, бейнелеуәрекеті, кітаптарқар ау және тағы басқаәрекеттер) | Кітаптарды қарату, «Аю мен тышқан» ертегісін оқып беру. Рөлдерге бөліп ойнату. (( <b>Қарым-қатынас танымдық іс-әрекет</b> ))                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | <b>Ақ қоян</b><br>Ақ қоян-ау, ақ қоян, Арғымаққашаш апқоян. Озыпкелсеңм енсаған, «Жеңімпаз» деп ат | «Ормандағы жануарлар» тақырыбында ұжымдық жұмыс ( <b>Шығармашылық іс-әрекет</b> ) | Жануарлардың бейнесі бар пазлдарды жинату, логикалық ойын тапсырмаларын робототехника арқылы орындату | Балаларды орталықтарға бөліп, қасқыр немесе лақтың бейнесін салу, мүсінін жасау немесе қағаздан |

|                               |                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                   |                                                                                                      |                                                                                           |                                                                                                                              |
|-------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                               | Балалардың қалауы бойынша орталықтарға бөлініп аю мен тышқанның мүсінін жасату. Қағаздан қиып жапсыру.<br><b>(Шығармашылық іс-әрекет)</b>                                    | қоям.Құлақтарытікқоян,<br>Аяқтарыұпқоян.<br>Мұнша желіп жортасың, Сендей жүйрік жоқ қоян.Аққоян-ау,ақ қоян,<br>Жүнің мамық, пәк қоян.Жылыүйіндеалаңсыз,<br>Ұйықтап шықшысақ қоян. | Кітаптарды қарау. Ақ қоян тақпағын жаттату.<br><b>(Қарым-қатынас іс-әрекеті, танымдық іс-әрекет)</b> | <b>(Танымдық, зерттеу іс әрекет)</b><br>Еркін шығармашылықпен айналысуына мүмкіндік беру. | қиып жапсыруына мүмкіндік беру.<br><b>(Шығармашылық іс-әрекет)</b><br>Көңілді әуенге би белеу, ән тыңдау.<br><b>(музыка)</b> |
| <b>Балалардың үйге қайтуы</b> | Үйде ертегі кітаптарының суретіне қарап, ертегі айтып беруін өтіну, ұсыну.<br>Апта бойы алған әсерлерімен бөлісу, жасалған жұмыстар жайлы балалармен әңгімелесуге кеңес беру |                                                                                                                                                                                   |                                                                                                      |                                                                                           |                                                                                                                              |

# Тәрбиелеу-білімберу процесінің циклограммасы

**Қаңтар айы 2023 жыл 3 апта**

**Ересек «Жұлдызша » тобы**

| Күн тәртібінің кезеңдері                                                                                                          | Дүйсенбі<br>16.01.2023                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Сейсенбі<br>17.01.2023 | Сәрсенбі<br>18.01.2023 | Бейсенбі<br>19.01.2023 | Жұма<br>20.01.2023 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|------------------------|------------------------|--------------------|
| Балаларды қабылдау                                                                                                                | Көңілді музыка қойып, көтеріңкі көңіл-күймен қарсы алу. Баладан қандай көңіл күймен келгенін сұрап, сәлемдесуді пысықтау, ауа райы туралы баланың жеке пікірін білу. <b>(сөйлеуді дамыту).</b>                                                                                                                                                                                                                                                                   |                        |                        |                        |                    |
| Ата-аналармен әңгімелесу, кеңес беру                                                                                              | Балалардың көңіл күйі, денсаулығы жайында ата-анамен әңгімелесу. Ата аналарды толғандыратын сұрақтарға жауап беру. Кеңестер беру.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                        |                        |                        |                    |
| Балалардың дербес әрекеті (баяу қимылды ойындар, үстел үсті ойындары, бейнелеу әрекеті, кітаптар қарау және тағы басқа әрекеттер) | Топта тазалық сақтауға, ойыншықтарды сүртуге, табиғат бұрышындағы тіршілік иелеріне күтім жасауға, кезекшілік міндеттерін жауапкершілікпен атқаруға баулу<br>Дидактикалық ойын «Айырмашылығын тап», «Қай ойыншық жоқ», «Ұқсайды-ұқсамайды»<br>Балалармен жеке жұмыстарды жүргізу<br><b>(Танымдық, еңбек іс-әрекеті)</b><br><br>Кітаптарды қарау, ертегілер, әңгімелер айту.<br>Балалармен жеке жұмыстарды орындау<br><b>(Танымдық, қарым-қатынас іс-әрекеті)</b> |                        |                        |                        |                    |
| Таңертеңгі жаттығу                                                                                                                | Қаңтар айына арналған таңертеңгі жаттығуларды орындау <b>(Жалпы дамытушы жаттығулар, қимыл белсенділігі, ойын әрекеті).</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                        |                        |                        |                    |
| Таңғы ас                                                                                                                          | Таңғы ас алдында қолдарын сумен сабындап жуу мәдениетін қалыптастыру. <b>(мәдени-гигиеналық дағдылар, өзіне-өзі қызмет ету, кезекшілердің еңбек әрекеті)</b><br>Өз орнын тауып отыру. Бір біріне астың дәмді болуын тілеу. Таза және ұқыпты тамақтануды, қасықты дұрыс ұстауды, тамақтанған кезінде ауызын жауып отырып, асықпай әбден шайнауды үйрету. Тамақтанып болғаннан кейін алғыс айту, ас қайыру. <b>(сөйлеуді дамыту)</b>                               |                        |                        |                        |                    |
| Ұйымдастырылған іс-әрекетке дайындық                                                                                              | Шаттық шеңбері. Жүректен жүрекке жақсы тілектер бір біріне тілеу.<br>Жаңалықтарымен бөлісу. «Қыстайтын құстар» тақырыбында әңгімелесу. Бірлескен жоспарларды, мәселелерді талқылау, қызығушылықтары бойынша әрекет түрін таңдау, ережелер туралы келісу және т. б. <b>(сөйлеуді дамыту)</b>                                                                                                                                                                      |                        |                        |                        |                    |

|                                     |                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                  |
|-------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Ұйымдастырылған іс-әрекеттер</b> | <b>Сөйлеуді дамыту</b><br>Карточкаларда бейнеленген суреттер арқылы сөздер құрату. Түбірлес сөздерді жасау және қолдана білуді, етістіктерді жалғаулармен қолдануды жетілдіру                                              | <b>Көркем әдебиет</b><br>«Қарлығаштың құйрығы неге айыр?» Ертегісін сахналауды, рөлдерде кейіпкердің көңіл-күйімен мінезін қойылымдағы өзінің рөлін мәнерлі дербес орындауды үйрету.                     | <b>Сауат ашу негіздері</b><br>«Қарғаның қулығы» әңгімені оқып беру, сөйлемдегі сөздердің ретін, санын анықтау. Тамшы тәрізді пішіндерді олардың арасындағы арақашықтықты сақтап жазуға мүмкіндік беру. | <b>Сөйлеуді дамыту</b><br>«Маған ұнайтын құс» тақырыбында әңгімелесу. Сөйлеу әдебін, жай және жайылма сөйлемдерді қолдануды қалыптастыру.                                                       | <b>Көркем әдебиет</b><br>Балалардың бастамасымен ертегіні сахналауды, рөлдерді кейіпкердің көңіл-күйімен мінезін қойылымдағы өзінің рөлін мәнерлі дербес орындауды үйрету.                       |
|                                     | <b>Дене шынықтыру маманының жоспары бойынша</b>                                                                                                                                                                            | <b>Музыка маманының жоспары бойынша</b>                                                                                                                                                                  | <b>Дене шынықтыру маманының жоспары бойынша</b>                                                                                                                                                        | <b>Музыка маманының жоспары бойынша</b>                                                                                                                                                         | <b>Математика маманының жоспары бойынша</b>                                                                                                                                                      |
|                                     | <b>Математика негіздері</b><br>Балаларға он см сызғышты беріп, топтағы заттарды өлшеу. Шартты өлшемнің көмегімен заттардың ұзындығын, енін өлшеуді үйрету. Қысқ және қиғаш сызықтарды дәптердің тор көзінде сызуға үйрету. | <b>Сауат ашу негіздері</b><br>Ертегі желісі бойынша суреттерге қарап, сөйлемдегі сөздердің ретін, санын анықтау. Тамшы тәрізді пішіндерді олардың арасындағы арақашықтықты сақтап жазуға мүмкіндік беру. | <b>Қазақ тілі</b><br>Карточкалар таратып, бейнеленген заттарды жіктеп, тәуелдеп, септеп қолдана білуді үйрету.                                                                                         | <b>Сауат ашу негіздері</b><br>Кітаптарға қарап әңгіме құрау. Сөйлемдегі сөздердің ретін, санын анықтау. Тамшы тәрізді пішіндерді олардың арасындағы арақашықтықты сақтап жазуға мүмкіндік беру. | <b>Математика негіздері</b><br>Кітаптардың биіктігін өлшеу және есептеу. Сөйлемдер бойынша бірнеше заттардың салыстыруды үйрету. Қысқ және қиғаш сызықтарды дәптердің тор көзінде сызуға үйрету. |
|                                     | <b>Қоршаған ортамен таныстыру</b><br>Қызыл кітапқа енген құстардың түрлерімен таныстыру. Қыста құстардың тіршілігі туралы фильм                                                                                            | <b>Сурет салу Мүсіндеу Жапсыру, құрастыру</b><br>Қазақ өрнектерінің түрлері («түйе табан», «құсқанаты») туралы түсінігін кеңейту өзіне тән элементтерді пайдалана отырып, оларды құрастыра білуін дамыту | <b>Математика негіздері</b><br>10 көлеміндегі сандарды тура және кері санауға жаттықтыру. Қысқ және қиғаш сызықтарды дәптердің тор көзінде сызуға үйрету.                                              | <b>Қоршаған ортамен таныстыру</b><br>Құстардың мекендеу орны қозғалыс тәсілі бойынша ақпарат беру. Құстардың қылықтарын қайталау. Тоты құсты бақылау.                                           | <b>Дене шынықтыру маманының жоспары бойынша</b><br><b>Қазақ тілі</b><br>Интонациясы бойынша сөйлемдерді (хабарлы, сұраулы, лепті) ажыратып, сөйлегенде қолдана білуді жетілдіру.                 |

|                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|--------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                          | тамашалау.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | «Мен айтам, сен қайтала» ойынын ойнау.                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| <b>Серуенге дайындық</b> | Балалардың дербес қимыл белсенділігін ұйымдастыруда, меңгерген қимылдағдыларын жетілдіру үшін серуенде өткізілетін орынды жабдықтау, ойыналаңында балалардың жүруіне арналған кедергі жолдар жасау.<br>Балалардың ретімен киінуін (ауа-райы жағдайына байланысты) бақылау. Киім шкафтарын таза ұстау және жинауды қалыптастыру (сөйлеуді дамыту, өзіне-өзі қызмет ету дағдылары, ірі және ұсақ моториканы дамыту). |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <b>Серуен</b>            | <p>Құстарды бақылау.<br/>Олардың іздерін іздеу<br/>Оларға жем су беру.<br/>Ұяларын қарау, қардан тазалау.<br/><b>(Танымдық, еңбек іс-әрекеті)</b></p> <p>Қар бетіне алақандарын қосып басып, құстың қанаттарын салу.<br/><b>(бейнелеу іс-әрекет )</b></p> <p><b>Қимылды ойын</b><br/>«Ұшты ұшты»</p> <p>Еркін ойындар.<br/>Шанамен сырғанау.</p>                                                                   | <p>Туған өлке, ел, Отан, мемлекеттік және халықтық мерекелер, еліміздің рәміздері, оның маңызы туралы білімдерін кеңейту. Қазақстан Республикасының Президенті, оның халық үшін атқаратын қызметінің маңыздылығын түсіну дағдысын жетілдіру<br/>Ту бетінде бейнеленген құсқа назар аударту.<br/><b>(қарым қатынас іс-әрекеті)</b></p> <p>Қарда құстардың іздерін салу. <b>(Танымдық, шығармашылық іс-әрекеті)</b></p> <p><b>Қимылды ойын</b><br/>«Жапалақтар мен қарлығаштар»</p> <p>Балалардың еркін әрекеті.</p> | <p>Ауа райын бақылату, Құстар неге қыста жаурамайды әңгімелесу.<br/><b>(Танымдық іс-әрекет)</b></p> <p>Балалардың қалауы бойынша қармен ойындар, ұялар құрастыруды жетілдіру.<br/><b>(Шығармашылық іс-әрекеті)</b></p> <p><b>Спорттық жаттығулар:</b><br/>Шанамен сырғанау. Бір-бірін шанамен сырғанату, төбешіктен бір-бірлеп және екі-екіден шанамен сырғанауды меңгерту.<br/><b>Қимылды ойын</b><br/>«Аққу қаздар»</p> | <p>Жұмбақтарды шешуді меңгерту.<br/>Жайнаған бақтың әншісі, Тамсанған оған санкісі. (Бұлбұл)<br/>Бұдыр-бұдыр балшықты, Жинады да талшықты, Ұқсатып қамытқа, Үй салды жабыққа. (Қарлығаш)<br/>Шашы жоқ, тарағы бар, Егіні жоқ, орағы бар. (Қораз)<br/><b>(Қарым-қатынас іс-әрекеті)</b></p> <p>Барлық құстарға ортақ қасиет және құстардың айырмашылықтарын табу.</p> | <p>Құстар туралы не білгендерін бір біріне айтып беруін ұйымдастыру.<br/>Аулада ұшып жүрген құстарды танып, бір бірне айту.<br/><b>(Қарым-қатынас іс-әрекеті)</b><br/>Құстарды бақылату. Олардың тіршілігіндегі өзгерістерді сипаттап айтқызу.<br/><b>(Танымдық, зерттеу іс-әрекеті)</b></p> <p><b>Қимылды ойын</b><br/>«Ұшты ұшты»</p> |
| <b>Серуеннен оралу</b>   | Топқа оралу кезінде жылдам қатарға тұруды дағдыландыру. Асықпай бір-бірін итермей жүруді үйрету. Топта                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |

|                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                               |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                    | киетін аяқ киімдерін өз бетінше ауыстырып, киюін қалыптастыру. Балабақша тобындағы міндеттері туралы түсініктерін кеңейту. Ненің «дұрыс»немесе «дұрыс емес», «жақсы» немесе «жаман» екенін түсінуге және ажыратабілугеүйрету.<br><b>(көркем әрекет, дербес ойын әрекеті).</b>                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                               |
| <b>Түскі ас</b>                                                                                                                    | Түскіасалдындагигеналықшаралардыорындау: қолдыдұрысжуу, өзорамалыныңорнынбілу, қолдыдұрыссұрту, орамалдылукөркемсөзқолдану.<br>Кезекшілердің жұмысы ( асхана құралдарын, майлықтарды үстелге қою)<br>Мәдениеттітамақтанужәнеасханақұралдарынеркінқолданудағдыларынжетілдіру . <b>(мәдени-гигеналық дағдылар, өзіне-өзі қызмет ету, еңбек әрекеті)</b>                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                               |
| <b>Күндізгі ұйқы</b>                                                                                                               | Тамақтан соң ауыздарын сумен шаюды қалыптастыру.<br>Киім түймелерін, сырмаларын өздігінше ағыту. Киімдерін ұқыпты орындыққа іліп (немесе арнайы сөреге) қоюды үйрету. Өз төсек орнын тауып жатуды үйрету. <b>(өзіне-өзі қызмет ету дағдылары, ірі және ұсақ моториканы дамыту)</b><br>Балалардың тыныш ұйықтауы үшін жайлы баяу музыка тыңдау. Әлем халық ертегілерін оқып беру <b>(көркем әрекет)</b>                                                                    |                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                               |
| <b>Біртіндеп ұйқыдан ояту, Сауықтыру шаралары</b>                                                                                  | Өз орындарында отырып керілу, тыныстау жаттығуларын жасату. Ригалық әдіс бойынша сауықтыру. (дене жаттығулар мен белсенділігі)<br>Киімдерін реттілікпен өздігінен киіну. Түймелерін қадау, сырмаларын сыру, аяқ киімдерін дұрыс киюді үйрету. Қыз балалардың шаштарын тарауға үйрету. <b>(өзіне-өзі қызмет ету дағдылары, ірі және ұсақ моториканы дамыту)</b><br>Қолдарын жуу, құрғатып сұрту, сүлгіні өз орнына іліп қоюды үйрету. <b>(мәдени-гигиеналық дағдылар).</b> |                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                               |
| <b>Бесін ас</b>                                                                                                                    | Кезекшілердіңжұмысы( асханақұралдарын, майлықтардыүстелгеқою, соңынан жинау)<br>Таза және ұқыпты тамақтану. Тамақтану мәденетін қалыптастыру. Асты тауысып жеуге үйрету.<br><b>(мәдени-гигеналық дағдылар, өзіне-өзі қызмет ету, еңбек әрекеті)</b>                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                               |
| <b>Балалардың дербес әрекеті (баяу қимылды ойындар,үстелүсті ойындары, бейнелеуәрекеті,кітаптарқарау және тағы басқаәрекеттер)</b> | Үйдегі,балабақша тобындағы міндеттері туралы түсініктерін кеңейту. Ненің «дұрыс»немесе «дұрыс емес», «жақсы» немесе «жаман» екенін түсінуге және ажыратабілугеүйрету. Топтағы қарапайым еңбек әрекетін                                                                                                                                                                                                                                                                    | Қазақ халқының табиғи материалдардан жасалған тұрмыстықзаттарымен таныстыру,олардыңқандай материалдан жасалғанын, қандай оюлармен безендірілгенін зерттеуін ұйымдастыру. Құстардың бейнесі бар | «Қарлығаш» музыка әуенімен таныс дене жаттығуларын әсем және ырғақты орындату.Қимылдардың ырғағынмузыкаәуені менүйлестіруді жетілдіру.<br><b>(музыка)</b> | Табиғи және қалдық материалдардан, қағаздардан құстар бағы тақырыбында шығармашылық жұмыс жасату<br><b>(Танымдық, шығармашылық іс-әрекеттер)</b> | Құстың бейнесіне қауырсындарды жапсырту.<br><b>(Шығармашылық іс-әрекеті)</b><br><br>Құрастыру материалдарынан құстарға ұя құрастыру.<br><b>(Танымдық, іс-</b> |

|                               |                                                                                                                                                       |                                                   |  |  |          |
|-------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|--|--|----------|
|                               | орындату.<br>(Танымдық, іс-<br>әрекеті)                                                                                                               | ма анықтау.<br>(Танымдық, зерттеу іс-<br>әрекет ) |  |  | әрекеті) |
| <b>Балалардың үйге қайтуы</b> | Апта бойы балалардың қандай іс әрекеттер жасағаны туралы айтып беру.<br>Үйде құстар туралы балалармен әңгімелесу, еңбек әрекетін ұйымдастыруды ұсыну, |                                                   |  |  |          |

**Тәрбиелеу-білімберу процесінің циклограммасы**

**Қаңтар айы 2023 жыл 4 апта**  
**Ересек «Жұлдызша» тобы**

| Күн тәртібінің кезеңдері                                                                                                          | Дүйсенбі<br>23.01.2023                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Сейсенбі<br>24.01.2023                                                                                                   | Сәрсенбі<br>25.01.2023                                                                                                                       | Бейсенбі<br>26.01.2023                                                                                              | Жұма<br>27.01.2023                                                                                                                           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Балаларды қабылдау                                                                                                                | Балаларды көтеріңкі көңіл-күймен қарсы алу. Стикерлер арқылы көңіл күйлерін көрсете білуін жетілдіру. Баладан қандай көңіл күймен келгенін сұрап, сәлемдесуді пысықтау, баладан таптағы безендірулерге назар аударып, ұнаған заттары туралы айтуын жетілдіру. <b>(қарым қатынас мәдениеті).</b>                                                                                                                                    |                                                                                                                          |                                                                                                                                              |                                                                                                                     |                                                                                                                                              |
| Ата-аналармен әңгімелесу, Кенес беру                                                                                              | Көшеде жүру қауіпсіздік сақтық шаралары туралы әңгімелесу.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                          |                                                                                                                                              |                                                                                                                     |                                                                                                                                              |
| Балалардың дербес әрекеті (баяу қимылды ойындар, үстел үсті ойындары, бейнелеу әрекеті, кітаптар қарау және тағы басқа әрекеттер) | Кітаптар қарату, әңгімелесу.<br>Балармен жеке жұмыстар.<br>Өнер орталығында сурет салу, суретті кітапшаларды бояу, ермексазбен жұмыстар жасау.<br>Табиғи құрастыру материалдарымен ойындар.<br>Балармен жеке жұмыстар.<br><b>(Танымдық, шығармашылық іс-әрекеттер)</b>                                                                                                                                                             |                                                                                                                          |                                                                                                                                              |                                                                                                                     |                                                                                                                                              |
| Таңертеңгі жаттығу                                                                                                                | Қаңтар айына арналған таңертеңгі жаттығуларды орындау <b>(Жалпы дамытушы жаттығулар, қимыл белсенділігі, ойын әрекеті).</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                          |                                                                                                                                              |                                                                                                                     |                                                                                                                                              |
| Таңғы ас                                                                                                                          | Таңғы ас алдында қолдарын сумен сабындап жуу мәдениетін қалыптастыру. <b>(мәдени-гигиеналық дағдылар, өзіне-өзі қызмет ету, кезекшілердің еңбек әрекеті)</b><br>Өз орнын тауып отыру. Ас болсын сөзін айтуды қалыптастыру. Таза және ұқыпты тамақтануды, қасықты дұрыс ұстауды, тамақтанған кезінде ауызын жауып отырып, асықпай әбден шайнауды үйрету. Тамақтанып болғаннан кейін алғыс айту, ас қайыру. <b>(сөйлеуді дамыту)</b> |                                                                                                                          |                                                                                                                                              |                                                                                                                     |                                                                                                                                              |
| Ұйымдастырылған іс-әрекетке дайындық                                                                                              | Таңғы жиын. Балаларға жаңалықтарымен бөлісуді, жақсы тілектер тілеуді жасату.<br>«Көліктер жайында біз не білеміз?», «Менің арманымдағы көлік» тақырыбында әңгімелесу.<br>Адамның денсаулығына гигиена мен күн тәртібінің қалыптасуы туралы түсініктерді кеңейту.<br>Бірлескен жоспарларды, мәселелерді талқылау, қызығушылықтары бойынша әрекет түрін таңдау, ережелер туралы келісу және т. б. <b>(сөйлеуді дамыту)</b>          |                                                                                                                          |                                                                                                                                              |                                                                                                                     |                                                                                                                                              |
| Ұйымдастырылған іс-әрекеттер                                                                                                      | <b>Сөйлеуді дамыту</b><br>Көліктер туралы біз не білеміз? Топта қандай көлік түрлері бар. Әңгімені бірізді айту, шағын логикалық және хабарлау сипатындағы                                                                                                                                                                                                                                                                         | <b>Көркем әдебиет</b><br>Таныс ертегіні сахналау, рөлдерде кейіпкердің бейнесін қимылы, интонациясы мен мимикасын беруді | <b>Сауат ашу негіздері</b><br>Көліктердің бейнесі бар карточкалар тарату.<br>Берілген көлік түріне сөйлем құрастыру.<br>Алдымен үлгі бойынша | <b>Сөйлеуді дамыту</b><br>«Әуе көліктері» туралы шығармашылықпен әңгімелеп беруді жетілдіру:<br>Бақылаулармен сурет | <b>Көркем әдебиет</b><br>«Машина» тақырып жатқа, мәнерлеп, интонациямен айтуды үйрету<br><b>Математика негіздері</b><br>Әртүрлі оқиғалардың, |

|                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|--------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                          | <p>әңгімелерді құрастыруды үйрету</p> <p><b>Дене шынықтыру маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Математика негіздері</b><br/>Қоршаған ортадан геометриялық фигуралауға қасиеттерді таныту, олардың пішіндерін анықтауды дамыту. Көліктердің дөңгелегі, ұшақтың қанаты және т.б.</p> <p><b>Қоршаған ортамен таныстыру</b><br/>Арнайы көлік құралдарының түрлерін, белгілі бір жұмыс түрін орындау үшін олардың жабдықталуын түсінуін жетілдіру</p> | <p>үйрету.</p> <p><b>Музыка маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Сауат ашу негіздері</b><br/>Көліктердің бейнесі бар карточкалар тарату. Берілген көлік түріне сөйлем құрастыру. Алдымен үлгі бойынша және кейіннен өзбетінше жазуға мүмкіндік беру.</p> <p><b>Сурет салу Мүсіндеу Жапсыру, құрастыру</b><br/>Балалардың дербес әрекеті. Түрлі өлшемді өрнектерді біріктіру, ақ және түрлі-түсті фондарды қолдана отырып, түсті таңдауды жетілдіру.</p> | <p>ажәне кейіннен өзбетінше жазуға мүмкіндік беру.</p> <p><b>Дене шынықтыру маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Қазақ тілі</b><br/>Менің арманымдағы көлік тақырыбында әңгімелесу. Өз ойын жайылмасөйлемдермен жеткізуге мүмкіндік беру.</p> <p><b>Математика негіздері</b><br/>Берілген бағытта, оны белгі бойынша өзгерте отырып, бағдарлауын қалыптастыру. Поезд немесе кеме капитаны болып ойнап, бағыттарды анықтауды дамыту.</p> | <p>тер бойынша сипаттау және хабарлау әңгімелерін құрастыру</p> <p><b>Музыка маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Сауат ашу негіздері</b><br/>Әуе көліктерінің суреттері бойынша сөйлем құрастыру. Алдымен үлгі бойынша және кейіннен өзбетінше жазуға мүмкіндік беру.</p> <p><b>Қоршаған ортамен таныстыру</b><br/>Балаларды жеңіл көлік, трамвай, автобус аялдамасы» жол жүру белгілерімен таныстыруды жалғастыру. Ойындар ойнату. Белгіні тану, суретін салуын ұйымдастыру</p> | <p>апта күндерінің, тәулік бөліктерінің реті туралы білімді бекіту. Апта бойы не үйренгендері туралы еске түсіріп атауын қалыптастыру.</p> <p><b>Дене шынықтыру маманының жоспары бойынша</b></p> <p><b>Қазақ тілі</b><br/>Балалардың түрлі әрекеттерінде бір-бірімен еркін диалог құруға мүмкіндігін беру. Топтағы көліктер тақырыбында өзара әңгімелесуді ұйымдастыру.</p> |
| <b>Серуенге дайындық</b> | <p>Балалардың дербес қимыл белсенділігі үшін жағдай жасау, серуенге алып шығатын кітаптар мен заттарды дұрыс пайдалану туралы әңгімелесу. Табиғи материалдар туралы не білетіндерін сұрау. Балаларды ретімен киіндіру (ауа-райы жағдайына байланысты), дұрыс киінуді бақылау. Киім шкафтарын таза ұстау және жинауды қалыптастыру (сөйлеуді дамыту, өзіне-өзі қызмет ету дағдылары, ірі және ұсақ моториканы дамыту).</p>                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Серуен</b>            | Балабақша ауласында                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Балабақшаның                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | (Танымдық,                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Ауа райын бақылау.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Кітаптардан көліктегі                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |

|                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                            |
|---------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                   | <p>көліктердің қар бетіндегі іздерін анықтау. Ұшақтың кеменің іздері қандай болады? сұрау. Адам іздерімен салыстыруды ұйымдастыру. <b>(танымдық іс әрекеті)</b></p> <p>Қарда дөңгелектер салу. <b>(Бейнелеу іс-әрекеті)</b></p> <p>Қимылды ойын «Арқан тарту»</p> <p>Көңілді әнге би билеу. <b>(музыка)</b></p>                                                                                                                                                                                                                     | <p>ауласының тазалығын бақылау. Қыс мезгілінде қандай тазалық жұмыстарын жүргізуге болатынын сұрау. Бірлескен әрекеттер жасату. Тазалау көліктерінің түрлерімен таныстыру. <b>(Танымдық, зерттеу, қарым қатынас іс-әрекеті)</b></p> | <p><b>зерттеу іс-әрекеті)</b></p> <p>Ауа райын бақылау, қыста көліктерден неге бу шығады зерттеу. Қардан көліктерге гараж құрастыру</p> <p>Қимылды ойын «Арқан тарту»</p> <p>Будың бейнесін қарда салу. <b>(Бейнелеу іс-әрекеті)</b></p> | <p>Желдің бағытын анықтауды үйрету. <b>(Танымдық, іс-әрекеті)</b></p> <p><b>Спорттық ойын элементтері:</b></p> <p>Бадминтон. Воляндж. Акеткамен белгілі бір жолмен аққа бағыттап отырып</p> <p>Лақтыруды үйрету.</p> <p>Қимылды ойын «Орамал тастамақ»</p> | <p>қауіпсіздік ережелері туралы ақпарат беру. Ауладағы тәртіп ережелерін еске түсіріп орындауын бақылау.</p> <p><b>(Қарым-қатынас іс-әрекеті)</b></p> <p>Балалардың дербес әрекеттері, ойындары</p> <p>Қимылды ойын «Мысық пен тышқан»</p> |
| <b>Серуеннен оралу</b>                            | <p>Топқа оралу кезінде жылдам қатарға тұруды дағдыландыру. Асықпай бір-бірін итермей жүруді үйрету. Топта киегін аяқ киімдерін өз бетінше ауыстырып, киюін қалыптастыру. Жұмбақтар шешу, өлеңдер, әндер жаңылтпаштар, санамақтар және т.б. жаттау <b>(көркем әрекет, дербес ойын әрекеті).</b></p>                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Түскі ас</b>                                   | <p>Түскі ас алдында гигиеналық шараларды орындау: қолды дұрыс жуу, өз орнамалының орнын білу, қолды дұрыс сүрту, орамалды ілукөркем сөз қолдану, мысалы «Сылдырлайды мөлдір су, мөлдір суға қолыңды жу»</p> <p>Кезекшілердің жұмысы (асхана құралдарын, майлықтарды үстелге қою)</p> <p>Тамақтану (өз орнын білу, дұрыс отыру, асхана құралдарын дұрыс ұстай білу, ұқыпты тамақтану, сөйлеспеу, алғысайту) <b>(мәдени-гигиеналық дағдылар, өзіне-өзі қызмет ету, еңбек әрекеті)</b></p> <p>Ереже айту. <b>(сөйлеуді дамыту)</b></p> |                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Күндізгі ұйқы</b>                              | <p>Тамақтан соң ауыздарын сумен шаюды қалыптастыру.</p> <p>Киім түймелерін, сырмаларын өздігінше ағыту. Киімдерін ұқыпты орындыққа іліп (немесе арнайы сөреге) қоюды үйрету. Өз төсек орнын тауып жатуды үйрету. <b>(өзіне-өзі қызмет ету дағдылары, ірі және ұсақ моториканы дамыту)</b></p> <p>Балалардың тыныш ұйықтауы үшін жайлы баяу музыка тыңдау. <b>(музыка)</b></p>                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Біртіндеп ұйқыдан ояту, Сауықтыру шаралары</b> | <p>Өз орындарында отырып керілу, тыныстау жаттығуларын жасату. Ригалық әдіс бойынша сауықтыру. (дене жаттығулар мен белсенділігі)</p> <p>Киімдерін реттілікпен өздігінен киіну. Түймелерін қадау, сырмаларын сыру, аяқ киімдерін дұрыс киюді үйрету.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                            |

|                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                          | <p>Қыз балалардың шаштарын тарауға үйрету. <b>(өзіне-өзі қызмет ету дағдылары, ірі және ұсақ моториканы дамыту)</b></p> <p>Қолдарын жуу, құрғатып сүрту, сүлгіні өз орнына іліп қоюды үйрету.<b>(мәдени-гигиеналық дағдылар).</b></p>                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Бесін ас</b>                                                                                                                          | <p>Кезекшілердің жұмысы( асхана құралдарын, майлықтарды үстелге қою, соңынан жинау)</p> <p>Таза және ұқыпты тамақтану. Тамақтану мәденетін қалыптастыру. Асты тауысып жеуге үйрету.</p> <p><b>(мәдени-гигиеналық дағдылар, өзіне-өзі қызмет ету, еңбек әрекеті)</b></p>                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Балалардың дербес әрекеті (баяу қимылды ойындар, үстел үсті ойындары, бейнелеу әрекеті, кітаптар қарау және тағы басқа әрекеттер)</b> | <p><b>(Танымдық іс-әрекеті)</b></p> <p>Көліктерді қиып жапсыру. Топтағы көліктермен салыстыру.</p> <p><b>(Шығармашылық іс-әрекеті)</b></p> <p>Көлік дөңгелектерінің мүсінін ермексаздан жасау</p> <p>Кітаптардан балалардың сұранысы бойынша ертегі, тақпақтар, әңгімелер оқып беру. Сюжеттік бірізділікті сақтай отырып, балаларға мазмұндауды үйрету.</p> | <p><b>(Танымдық іс-әрекеті)</b></p> <p><b>Машина</b></p> <p>Машинамын - көлікпін, Мамандарға көніктім. Үйренген сон білімді білерсің дертілімді.</p> <p><i>Ә.Табылдиев</i></p> <p>Тақпағын жаттату.</p> <p>Өзөмірінің қауіпсіздігін сақтауды пысықтау</p> <p>Адамдармен сөйлеспеу, ойнамау, бөтен машиналарға отырмау, бейтаныс адамдардың өтініштерін орындамау, олардың соңынан ермеу) жайлы әңгімелер тыңдату.</p> | <p>Суда жүзетін көлік түрлерін кітаптан қарап танысу. Су көліктеріне мініп көрді ме? Кәдімгі көліктен айырмашылығы қандай? Ортақ белгілері бар ма? Зерттеу. Сурет немесе мүсін арқылы өз ойын жеткізуін үйрету.</p> <p><b>(Танымдық, шығармашылық іс-әрекеті)</b></p> | <p>Әуежайдағы ұшақтар ұжымдық жапсыру жұмысын жасату.</p> <p><b>(шығармашылық іс-әрекет)</b></p> <p>Кітаптардан ұшақтарды қарау, оларға арнап конструкторлардан тұрақ жасату.</p> <p><b>(Қарым-қатынас, танымдық іс-әрекеті)</b></p> | <p>Апта бойы жасалған іс әрекеттерді естеріне түсіріп, ерекше әсер алған сәттермен бөлісу. Жаңа сөздерді пысықтау</p> <p><b>(Қарым-қатынас іс-әрекеті)</b></p> <p>Топтағы, үйдегі ережелерді орындау жайлы, өзін өзі басқару тәртібі туралы әңгімелесу. Өз ойларын айтқызу.</p> <p><b>(Танымдық, зерттеу іс-әрекеті)</b></p> |
| <b>Балалардың үйге қайтуы</b>                                                                                                            | <p>Үйде көліктер туралы мультфильм көруді ұсыну</p> <p>Апталық жұмыстан не ұнағанын сұрау.</p>                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |

## ТАҢЕРТЕҢГІ ЖАТТЫҒУЛАР

### Қантар

1. Жұптасып тізбекте жүру, жүгіру.
  2. Звеноға бөлініп тұру.
  3. Б.қ. аяқ ұшын ашып, өкшені қосып тұру. Қолды жанынан жоғары оң қолға кішкентай допты ұстап тұру. Қолды жанынан жоғары көтеру, оң қолдан сол қолға допты алмастыру. Қолды жанынан төмен түсіру. 6-8 р.қ.
  4. Б.қ. аяқ арасын алшақ ашып тұру, доп оң қолда. Оң аяқты тізеден бүгіп көтеру, аяқ астынан допты оң қолдан сол қолға алмастыру. Б.қ. келу, сол жақта орындау 6 р.қ.
  5. Б.қ. аяқты алшақ ашып тұру, доп оң қолда, қолды алға созып отыру, бір қолдан екінші қолға алмастыру, 5-6 р.қ.
  6. Б.қ. тізерлеп өкшеге отыру, доп оң қолда. Допты жермен өзінен ары қарай домалату, б. қ.келу, 6-8 р.қ.
  7. Б.қ. аяқты қосып созып жіберіп отыру. Доп аяқ арасында қысылып ұсталған, қолды артқа тіреп ұстау, түзу аяқта допты түсіріп алмай жоғары көтеру, б.қ. келу, 6-8 р.қ.
  8. Аяқты қосып, допты қос қолмен төмен ұстап тұру, жоғары лақтырып қағып алу. 6-8 р.қ.
  9. Б.қ. доп оң қолда. Аяқты қосып тұру. Оң және сол аяқпен секіру оңға солға тәрбиешінің санауымен бұрылып секіру.
  10. Жүру. Майда қадамдап жүру.
- Бір айдың 1-2 аптасында демалыс берілетіндігінен гимнастика комплексінің біреуі ғана жоспарланады.

## Зерттеу жұмысы

### №1 картотека

#### Сұйықтықтардың қатуы.

Мақсаты. Балаларды әртүрлі сұйықтықтармен таныстыру, олардың қату процестеріндегі айырмашылықтарын анықтау.

Материалдар: Кәдімгі су және тұзды су, сүттің, шырынның, өсімдік майының бірдей мөлшері бар қалыптар немесе ыдыстар.

Барысы: Балалар сұйықтықтарды қарастырады, олармен тәжірибе жасайды және сұйықтықтардың айырмашылықтары мен жалпы қасиеттерін анықтайды (ауырлығы, сыйымдығы және пішінін алу қабілетін қалыптастыру). Балалар әртүрлі сұйықтықтары бар қалыптарды суыққа шығарады. Серуендеуден кейін балалар қандай сұйықтықтардың қатып қалғанын және қайсысы қатпағанын қарастырады және анықтайды.

Қорытынды. Сұйықтықтар әртүрлі жылдамдықпен қатып қалады, кейбіреулері мүлдем қатпайды. Сұйықтық неғұрлым қою болса, мұздату уақыты соғұрлым ұзақ болады.

### №2 картотека

#### Қар қалай жылытады?

Мақсаты. Балаларға қардың жерді аяздан жылытатынын түсінуге көмектесу.

Материалдар: Күрекшелер, екі бөтелке жылы су.

Барысы: Балаларды балабақшадағы, үйдегі өсімдіктерді ата-аналары аяздан қалай қорғайтынын еске түсіруге шақыру. (Оларды қармен жабуын).

Балалардан ағаштардың жанына қарды жауып қою керек пе деп сұраңыз? (Жок). Ал неге? (Борпылдақ қарда ауа көп және ол жылуды жақсы сақтайды).

Мұны тексеруге болады. Серуенге шықпас бұрын екі бірдей бөтелкеге жылы су құйып, оларды бітеп тастаңыз. Балаларды оларға қол тигізуге шақырыңыз және екеуінде де судың жылы екеніне көз жеткізіңіз. Содан кейін сыртқа шыққанда бөтелкелердің бірі ашық жерге қойылады, екіншісі оны қатты тығыздамай қарға көміледі. Серуендеу соңында екі бөтелке де қатар қойылып, қай судың салқындағанын салыстырады, мұздың қай бөтелкеде пайда болғанын анықтайды.

Қорытынды. Қар астындағы бөтелкеде су аз салқындады, демек қар жылуды сақтайды.

### **№3 Картотека**

#### **Қырау қалай пайда болады?**

Мақсаты. Балаларға жауын-шашынның шығу тегі туралы қол жетімді түсініктеме беру

Материал. Ыстық су термосы, табак.

Барысы: Ыстық су құйылған термосты серуендеуге алып шығу. Оны ашқаннан кейін балалар бұдыкөреді. Бұдың үстіндесуықта бақты ұстау керек.

Балалар бұдың су тамшыларына айналғанын көреді. Содан кейін бұл су болған табакты серуеннің соңына дейін қалдырылады.

Серуендеу соңында балалар ондағы қыраудың пайда болуын көреді. Тәжірибе жердегі жауын-шашынның қалай пайда болатындығы туралы әңгіме мен толықтырылуы керек.

Қорытынды. Қыздырған кезде су бұға, бусалқындаған кезде ол суға, суқырауға айналады.

### **Картотека №4**

#### **Қар мен мұздың ерекшеліктері**

Қар, ылғал қар және мұзды топқа алып келу ыдысқа салып қайсысы бірінші ериді бақылау.

Содан соң алып келген қар мұзды суға салу, қайсысы бірінші батады анықтау.

## **Ертегі**

### **Қутүлкі**

Жолбарыс бір түлкіні ұстап алады. Түлкі құйрығын бұлаңдатып, тұмсығын жоғары көтеріп:

- Мені жей алмайсың! Меносы орманға қожалық етуге келгенмін, — дейді.

Жолбарыс түлкіге олай бір, былай бір қарап, сенбей:

- Мүмкін емес, — дейді.

- Сенбесең, менімен бірге орманға жүр. Ондағы барлық аңдардың менен қалай қорқатынын өз көзіңмен көр, — дейді түлкі.

Жолбарыс бұған келіседі. Түлкі жолбарыстың алдына түсіп, паңдана жүріп отырады. Жолбарысты көріп аңдар мен құстар зәресі ұшып, тым-тырағай қашады, ұялары мен індеріне тығылады, аспанға ұшады. Ал қутүлкі басынанан сайын көтере түсіп:

- Ал, енді көзің жеткен шығар! Менен қорықпайтын жан бар ма тірі? — деп мақтанады.

- Я, сен шынында да айбарлы екенсің, — деп алданған жолбарыс жайына кетеді.

## Дидактикалық ойын

### «Бұл не қылған дыбыс»

Мақсаты: Баланы бір дыбысты бір дыбыстан және сөздің басындағы дыбысты ажыратып үйрету.

Құрал: Бірдейдыбыстанбасталатын суреттердің аттары.

Ойын барысы: Ойынға 3-5 балаға қатысуға болады. Ойыншылар үстел басына отырады, тәрбиеші балаларға суреттерді көрсетіп атайды.

Балалар зейінді тыңдап сөздегі бірдей дыбыстарды танып білу қажет. Табылғандыбыс нақты айтылу қажет. Мысалы: а-а-апа, а-а-ана, а-а-айна, а-а-алма.

### «Тізбек»

Мақсаты: Сөздің бірінші және соңғы дыбысын ажыратып үйрету.

Құралдар: Заттық суреттер

Ойын барысы: Бірінші суретті орналастырады, содан кейін сол оның соңғы дыбысынан басталатын суретті қояды т.с.с. жалғастырады.

Ара- алма- автобус- сабын- нан

### Қызықты құрылымдар

Дидактикалық міндеті: балаларды сөзді дыбыстық құрамына талдауға жаттықтыру.

Құралдар: сөздердің құрылымдары, жетондар.

Мазмұны. Тақтада үш сөздің құрылымдары, мысалы: *доп, шана, қоян, әке және* т. б. Балалар берілген құрылымдар бойынша сөздерді тауып айтады. Жеңімпаз балаларға жетондар беріледі.

# ҚИМЫЛДЫ ОЙЫНДАР

## *Балаларға арналған ұлттық ойындар*

### **Айгөлек**

Айгөлек –

халқымыздың ұлттық ойындарының бірі. Ойын шарты бойынша ойнаушылар екі топқа бөлінеді. Олардың сандары да, жас шамалары да бірдей болулары керек. Екі топтың екеуінің де ойынды бастаушысы болады. Аралары 10-15 метрдей жерде қол ұстасып, қатарлас тұрған осы екі топ біріне-бірі сөз тастап, күш көрсетіп, өнер жарыстыра бастайды. Екі жақтың ойын бастаушылары орталарынан бір қыз бен бір баланы шығарып, олардың қолына бір ақ тас, бір қара тас береді. Олар екі тасты ешкімге көрсетпей, уысына қысып тұрады да:

- Сен қай қолдағы тасты қалайсың? - деп сұрайды. Бастаушылардың біреуімен: «Оң қолдағы тасты қалаймын», - дейді, екіншісі сол жақ қолдағы тасты алады. Қайсысында ақ тас болса, солойын бастайды.

*Бірінші топ:*

Айгөлек-ау, айгөлек, Айдың жүзі дөңгелек. Күші мығым, қуатты, Екпіні желдей өршіген Шептібұзар ер керек.

*Екінші топ:*

Айгөлек-ау, айгөлек, Айдың жүзі дөңгелек, Күші мығым, қуатты, Екпіні желдей өршіген Саған қандай ер керек? - дейді.

*Алдыңғы топ:*

Айгөлек-ау, айгөлек, Айдың жүзі дөңгелек, Күші мығым, қуатты, Екпіні желдей өршіген

Бізге... (Ерсін) ер керек,

- деп бірі ойнаушының атын атайды.

Ол тобынан шығып, бір-екі адым ілгері басып: Айгөлек-ау, айгөлек,

Айдың жүзі дөңгелек. Сайысқандас аспайтын,

Самала күнге бастайтын,

...деген ер шыққан,

Топбұзуға мен шықсам, деп сол жүгірген бойы қарсы топты жарып өтпек болады. Ол екпінді, күшті болса, топты жары өтіп, өзі қалаған бір қызды, не бір ер

баланы жетектеп өз тобына алып келеді. Егер ол топты жарып алмаса, сол топта өзі қалып қояды. Ендігі шақыруды екінші топ бастайды. Сөйтіп, ойын жалғаса береді. Ойында дәрекілік көрсетуге, жұптасқан жұдырықты жүгіріп келе жатқан ойыншыға қарсы қоюға болмайды. Жүгірген ойнаушыда ойын ережесін сақтауға тиіс.

## Асықойыны

Асықойыны-қазақхалқыныңдәстүрліойыны.Асықойыныкүндізде,түндедеойналады.Күндізгісі–мергендікке,түнгісі–ептіліккебаулиды. Иіргенде түскен қалпына қарай асық – алшы, тәйке, бүк, шік деп,ал атуға арнап арнайы қорғасын құйылып жасалғаны – сақа, жақсылары –оңқай аталады. Асық ойынының мынадай түрлері бар: құмар, тәйке, омпы,алшы,хан (ханату),т.б.

## Алшыойыны

Бұл ойында тігілген асықтарды атуға жарамды сақа таңдап алынады.Сақаболатынасықсалмақты,іріболуғатиіс.Олкөбінесееркекқойлардың,неқошқарлардыңасығыболыпкеледі.«Алшыойыны»сақаныңсалмақтыдаалшы тұруынабайланысты.Бұлтууүшінөтеқажет.

«Алшыойынын»ойнаушыларғашекқойылмайды.Ойынбасталаралдында,ойын жүргізуші,барлығының сақаларын жинапалып, ойындаәркімнің кезегін белгілеу үшін, яғни, кімнен кейін кім асық ату керектігінанықтау үшін, сақаларды иіреді. Иірген кезде кімнің сақасы алшы түссе,сол бірінші, тәйке түссе екінші, бүк түссе үшінші, шік түссе одан кейінасық ататын болады. Атқан кезде сақасы мен асығы бір жақты түссе, атқанасығын алып, әрі қарайата береді. Ендібірде асықатқанкезде сақасыалшы түсіп, асық кез келген жағында жатса да асықты алады, тағы атады,ал сақа мен асық екеуі екі түрлі түссе, онда алмайды.

Ол атуды тоқтатып,кезектікелесіойыншығабереді.Екіншіойыншыөзкезегіндесақасыниіргенкездеетәйкетүссе,ондаөзіненкейінкезектетұрған ойыншыкөмбедетұрыпоныңтәйкетүскенсақасынатады,тигізсе,сақаиесіойыннан шығып қалады, тигізе алмаса, өзі ойыннан шығады. Кезек алуүшін сақаларын иірген кезде бүк, шік түскен ойыншылар өз кезектеріменкөнгетігілгенасықтыатабереді.Осыретпенкөндегіасықтыатыптауысқанға дейін ойнайды да, асықтарын қайта тігіп, ойынды жалғастырабереді.

*Алшы*–асықтыңиірілгендетегістабаныжергетііптүсуі.Ойынкезіндеоған біріншідәрежелімәнберіледі.

*Тәйке(таба)*–асықтың иірілгенде шұңқырлау табаныжергетііп,тұрықтүсуі.Олекінші дәрежелі мәнгеие.

*Бүк (бүге)* – асықтың иірілгенде дөңес жоны үстіне қарап, етпетіненжатықтүсуі.Олүшіншідәрежелімәнгеие.

*Шік (шиге)* – асықтың иірілгенде шұңқыр құрсақ жағы үстіне қарап,шалқасынанжатықтүсуі.Олтөртіншідәрежелімәнгеие.

## Үштабан

Үш табан ойнау үшін тақыр жерге көлденең сызық сызылады да, оғанэройыншыбірбірденарасынсиректеуетіпкенейтігеді.Содансоңойнаушы балалардың барлығының сақаларын біреуіжиып иіреді. Кімніңсақасы шықса сол бірінші болып сақасын көннен алысырақ жерге иіреді.Сақасымен тігулі кенейді атып, үштабаннан артықтау жерге жіберуі керекүш табаннан кем, я болмаса сақасы кенейге тимей кетсе, ойынды сақасышыққан келесі ойыншы бастайды. Ойын көндегі кенейді ұтып біткеншесозылады.

## Омпы

Асықойыныныңбіртүрін«Омпы» депатайды.Омпы– асықтыңтұмсығыменжертіреп,тікшаншылыптүсуі.Бұлойындыкөбінесебозбалалар ойнайды. Оны таза ауада жазық алаңда, не үлкен бөлмелердеойнауғаболады.Ойнаушылардыңсанынашекқойылмайды.Ойынныңмақсаты-

асықұту. Ойнаушылар арасы 20 қадам екі көн сызды да біріншісіне төрт бұрыш жасайды (оның көлемі өзара келісіледі) дәл ортасындағы сызыққа әрбір ойыншы өздерінің асықтарын тігеді. Тігілген асықтардың ортасына бір асық мұртынан «Омпы» тұрғызады. Ойнаушылар екінші белгіленген жерден бірінің артына бірі тұрып әркімнің өз кезектері бойынша, қолдарындағы сақаларымен «омпыны» ата бастайды. Егер кімде-кім омпаға тигізсе және оны төрт бұрыштың шетіне шығарса, онда көндегі асықты түгел алады. Ал омпыға тимей, жанындағы асықтарға тисе, оны да төрт бұрыштың шетіне шығара алса, онда сол атқанасығын ғана алады. Асық таусылған сайын, көнге асық қайтадан тігіліп отырылады. Ойын жалғаса береді.

### **Асықты тігіп ойнау**

Бір топ бала, жастар жиылып келіп, тегіс жерді тандап алады да оны тазартып, ортадан төрт бұрышты сызықсыз ады. Сол төрт бұрышты ортасынан тең етіп екіге бөледі. Әр жағының қашықтығы балалардың жас мөлшеріне қарай белгіленеді. Сонда 1-1,20 см немесе 1,5 метрге дейін болады. Мұны «көн» деп атайды. Сонда ойнаушылардың өзара келісімі бойынша көннен 4-5 метр не одан да көп мөлшерде асық ататын орын белгіленеді. Оны сызықпен белгілейді. Ойыншылар осы жерден тұрып көндегі асықты ататын болады. Ойынды кім бірінші болып бастайтынын сақа иіру арқылы анықтайды. Сақасы алшы түскен ойыншы бірінші болып атқу кезегіне алады.

Ойыншы асыққа дәл тігізіп, оны көн бесізығынан шығарса, оны алады да, сақасы түскен жерден қайта атады. Сөйтіп көннен шығарғандарын ала береді. Егер оның сақасы көндегі асыққа тимей кетсе, асықты келесі ойыншы атады. Ал тігілген асықтарды бұзып, бірақ көннен шығара алмаса, қалған ойыншылар асықтарды сол жатқан қалыбында атып, көннен шығарып алуға тиіс. Ойын көндегі асықтар бойынша біткенше ойнала береді. Көндегі асық біткен соң, ойынға қатынасушылар бір-бірден көнге қайта асық тігіп, ойын қайта басталып, жалғаса береді.

### **Алты атар ойыны**

Көндегі кенейлердің бір шетіне түпте қалған (сақасы шықпаған) баланың сақасы тігіледі. Кенейдің арасында саңлау болмай тіркестіріле қойылады. Көннің екі жағына 1 м жерден су (сызық) ал 5-6 м жерден қарақшы белгілейді. Кімдекім түптегі сақаны жұлып кетсе (судан шығарса) бүкіл кенейді сол алады. Ал сақаға тимей кенейді ұшырса, оның судан шыққаны ғана соныкі болып табылады. Ату саны — 6 рет. Алғаш сақасы шыққан бала, қалғандары одан кейінгі кезекте атады. Алты рет атыстан қалған кенейдің бәрі түпте қалған бала ікі болып есептеледі.

### **Атбақыл**

Асықпен ойналатын ойындардың бірі — «Атбақыл» немесе «Көтеріспек» деп аталады. Ойынға екі-екі баладан қатысады, қалғандары көрушілер болады. Ойынға қатынасушылар кез келген жерді тандап алады да, өздері тұрған жерлеріне белгі соғады. Сол белгі соққан жерден біреуі қолындағы асығын (не топайын, сиырасығын, «топай» деп атайды) алыстата иіріп тастайды. Екінші ойыншы қолындағы асығымен оны атады. Егер де ол тигізсе, бірінші ойыншы оны сақасы барып түскен жерге дейін арқалап барады. Енді екінші ойыншы сақасы түскен жерде тұрып, асығына алыстата иіріп тастайды. Бірінші ойыншы оны атады. Тигізсе, сақасы жатқан жерге

дейін екінші ойыншы арқалап апарады. Егер асыққа тимей кетсе, келесі ойыншы атады. Ойыносылайша жалғаса береді де, ойыншылардың өзара келісімі бойынша тоқталады.

### Ханталапай

Бұл отырып ойналатын ойын. Оған төрт-бес үміткерден қатысады. Ойын үшін он асық таңдалынады. Он бірінші асықтың ерекше өзгертуске (қызыл, не көк) боялған болуы шарт. Бір-бірден асық иіріледі де, қорытынды бойынша ойыншылардың кезектері анықталады. Бұдан соң алғашқы ойыншы қосуыстай ұстаған бар асықты ортаға иіруі керек. Қалған ойыншылар өзге асықтардан ерекшеленген «ханға» көз салады. Себебі, ханалшы түссе, барлығы тарпа бассалып, ортадағы асықтарды, хан талапай жасауы тиіс. Хан кімнің қолында кетсе, келесі үйірі кезегі соған беріледі екен, ханмен бірге қолына иілінген асықтардың санына қарай ұпай жазылады.

Хан алшы түспеген жағдайда иірген ойыншы шашылған асықтардың бүгі мен бүгін, шігі мен шігін, алшысы мен алшысын, тәйкесі мен тәйкесін бір-біріне соғып, бір-біріне тимей қалған шаұпай жинайды. Көздеген асығы үшінші бір асыққа тиіп кетсе немесе бөгде асықты қозғап қалса да, ойынның бұзылғаны. Онда кезек келесі ойыншыға беріледі. Осы ретпен әр ойыншы жинаған асығының санына қарай ұпай жинайды. Межелі ұпай санын (100,40) ойын жүргізуші алдын-ала белгілейді. Межеге бұрын жеткен ойыншы жеңімпаз болып саналады.

*Ескерту:* Асықтарды бір-біріне тигізу кезінде қолмен сүйретіп апаруға, орнынан қозғап түзетуге болмайды. Ойынның соңына дейін ханға бірде-бір асық тимеуі керек. Себебі ол – хан.

### Ханалшы

«Ханалшы» — қазақ халқының ұлттық ойындарының бірі асық ойынының бір түрі. Ойынға 5 немесе 10 бала қатысады. Көп асықтың ең ірісі қызыл түске боялады. Бұласық «Ханасығы» болып саналады. Асықтар тізіп қойған соң, ойын бастаушы «Хан асығымен» оларды көздеп, құлатады. Құлаған асықтарды жинап алады. Егер «Хан асығы» бүк, шік, тайқы қалыптарымен түссе, ойын бастаушы жақын құлаған асықтарды ата береді.

Егер ойын бастаушы асықтарды қолымен құлатып алса немесе басқа асықтарымен атса, онда ойынды келесі бала жалғастырады. Ең соңында, «Ханасығы» кімнің қасында қалса, сол бала жеңіске жетеді. Келесі ойынды жеңіске жеткен бала жалғастырады.

### Ақсерек-көксерек

Бұл ойынды ойнау үшін балалар екі топқа бөлінеді, қолдарынан ұстап тұрады. Ара қашықтық 20-30 қадам.

1-ші топ.

Ойынды бастайды Ақсерек-ау, ақсерек,

Бізден сізге кім керек. 2-ші топ.

Ақсерек-ау, ақсерек,

Сізден бізге... (балааты) керек.

Аты аталған бала келесі топқа дейін жүгіріп барып, портасынан ұстасқан қолдарды ажыратып кету керек. Егер өтіп кетсе сол топтан

бірбаланы тобына алып қайтады, өте алмаса сол топта қалады. Ойын осылай жалғаса береді.

### **Соқыр теке**

Балалар дөңгелене тұрады. Топ ішінен бір баланың көзі байланады. Балалар: Бота, бұзау, қозы, лақ, Қайда кеткен құлыншақ. Соқыр теке бақ-бақ,

Мені ізде тап-тап-деп өлеңмен айтады.

Содан кейін Соқыр теке (көзі байлаулы бала) балаларды қуалайды немесе балалар оның жанына келіп түртіп қашады. Соқыр теке ұстап алған баланың көзі байланады да ол «соқыр теке» рөлін атқарады. Ойын осылай жалғаса береді.

### **Тақия тастамақ**

Ойынға бірнеше бала қатысады. Балалар шеңбер жасап отырады. Жүргізуші шеңбердің сыртына йынала жүгіріп жүріп, біреуінің аяғына білдіртпей тақияны тастап кетеді. Егер біреу сезіп қойса, жүргізушіні қуып жетуі керек. Ал, жүргізуші қуған баланың орнына тұра қалуғатырысады. Жүргізушіге жете алмаған бала айыбын төлейді, өнер көрсетеді.

### **Күш сынаспақ**

Бұл ойын стол үстінде екі баланың білек сынасуымен орындалады. 2 балашын тақтарына столға тіреп, қол бастарына ықстырады. Кім білекті столға жықса, сол бала жеңіске жетеді. Ағаш аттың үстінде аттың басын ұстап тұрып 2 білектен тартысып сынасуға да болады. Бірақ баланың қауіпсіздігі қатаң бақыланады.

### **Арқан тарту**

Бүлекі топқа бөлінген балалармен немесе екі баламен ойыналады. Арқанның екі жағынан екі бала немесе екі топқа бөлінген балалар тартысады.

Қайтопарқанды өз жағын тартып алып келсе, сол топ жеңіске жетеді.

Екі бала тартысқанда қай бала өзіне қарай арқанды тартып екіінші баланы құлатса, құламаған бала жеңіске жетеді.

### **Сақина жасыру**

Ойынды бастаушы және сақина жасырушы бала белгіленеді. Қалған ойыншылар жерге отырып тізелерінің үстіне алақандарын жаяды. Бастаушы жабулы қолын әрбір ойыншының алақанына салысымен, ол бала

алақанын жаба қояды. Бастаушы бір баланың алақанына сақина салысымен, ойыншылардың біреуінен «Сақина кімде» - деп сұрайды. Ол сақинаның кімде екенін білсе, сол баламен орнын ауыстырады. Ал білмесе, ол өзөнерін көрсетеді. Ойын басқарушы ойынды осылай жалғастыра береді.

### **Қуыр-қуырқуырмаш**

Оң қолдың бес саусағын бір жерге түйістіреді де, сол қолымен оныбүрмелепқапсыра ұстайды. Содансоң екіншібалаға:

- Ортаңғы саусағымды тапшы, - дейді. Екінші балаға қарап байқапотырады да, міне, - деп бір саусақтың басынан шымшып ұстап тұрады. Егерекіншібалажасырушыныңортаңғысаусағындәлтапса, ұпайдыбіріншібалатартады. Ұтқанбалаұпайалу үшінмынаәрежелерменсөздерді жақсыбілуікерек.

Басбармақтанбастапшынашаққадейін, саусақтардыңатынтүгелатапбереді: басбармақ, баланүйрек, ортантерек, шылдыршүмек, кішкентай бөбек. Бес саусағын түгел жұмады. Тағы да бас бармағыннанбастап, былайдеп 5саусақтытүгелжазады.

Сен тұр қойыңа бар. Сентұр түйеңебар

Сен тұр жылқыңа бар. Сентұр сиырыңабар

Сен кішкентай әлі жас екенсің

Қазанның қаспағын қырып жеде, жыламай отыратұр.

Енді осы шынашақтыңөзіналақаншұңқырына бүгіп тұқырта ұстайды

Қуыр-қуыр, қуырмаш. Балапанға бидай шаш. Әжеңкелсе есік аш

Қасқыр келсе мықтап бас

Шынашақтышыр айналдырып, баланың алақанын қытықтайды.

Осыдансоң:

Мына жерде қой бар. Мына жерде жылқы бар. Мына жерде түлкі бар

- деп баланыңбілегіненқолтығынадейінтүртіп, еңсоңындамынажерде күлкібар—деп қытықтайды.

### Аударыспақ

«Аударыспақ»—өтекөне дәуірден келе жатқан қазақ халқының ұлттық спорт ойыны. «Аударыспақ» — қазақ халқының арасында кеңінентаралған ойын. Балалар екі жақ басы берік тұғырға бекітілген биіктігі бір-бір жарым метрдей (балалардың жасына қарай), ұзындығы 70-80 сантиметрдей ағаш аттарға мінеді. Бір-біріне қапталдас орналасқан ағаш аттардың арақашықтығы екі жақтан созылған қолжететіндей болса жеткілікті. Оларға мінген шабандоз балалар бір-біріне қарама-қарсы отырып қол ұстасады. Төрешінің белгісімен бірін-бірі тартып, не итеріп, әйтеуір қай айласын, не күшін асырғаны қарсыласын ағаш аттан аударып түсуі шарт. Аяқты жерге ағаш атқа тіреуге болмайды. Онда ойын шарты бұзылады. Ойын алаңының айналасына құм немесе жұмсақ кілем төселуі керек. Қай топ жеңсе сол топ жеңімпаз атанады.

### Теңгеілу

Ойынға қатысушылар тепе-тең екі топқа бөлінеді. Әр қайсысы жеке-жеке шыбықтан ат мінеді. Ойын кезгі басталатын жерге сызық сызылады. Одан әрі 20-30 метрдей жерден терендігі бір қарыстай екі шұңқыр қазылады. Шұңқырға он-оннан теңге салынады. Содан соң екі топтан екі сайыскер шығады. Сызыққа келіп қатарласып тұрады. Бастаушының белгісі бойынша шыбық аттарын құйғытып, шаба жөнеледі. Сол беттерімен әлгі шұңқырға жетіп қол соғып жібереді де, теңгені іліп алып, әрі қарай шауып кете барады, шұңқыр тұсында бөгелуге болмайды. Ұпай әр сайыскердің іліп алған теңгелерінің санына қарай есептеледі. Қай топ көп ұпай жинаса, сол топ жеңеді.

### Көтермек

Ортағаекіойыншыбалашығады.Бір-бірінеарқаларынберіптұрады.Белгібойыншакімбірін-бірі арқадакөтеріпалса,солбалажеңіскежетеді.

Жеңіскежеткенбалаойындақалабередідебасқабалаларменбіргекушсынасады.

### **Қызқуу**

Балалар арасынан бір ер бала, бір қызды ағаш атқа мініп қуады. Балақызға жетіп қолынан ұстаса ол жеңіске жеткені. Кейде қызды 2 бала дақуады,қайбалабұрынжетіпқызқолынұстаса,солбалажеңіскежетеді.Алқуыпжетеалмағанжағдайдаөлеңайтыпнемесебибилепөнер інкөрсетеді.

### **Түйілгенорамал**

Ойынжүргізушіойындыөзібастайды.Еңалдыменбалалардыайналасына жинап алады да «1, 2, 3» - деп дауыстайды. Осы кезде балаларжан-жаққабытырайқашады.Алойынжүргізушісіқолындатүйілгенорамалыбарбаланықуалайды.Олорамалдыбасқабіреугелақтырады,қа ғыпалғанбалақашажөнеледі.Осылайшаойынжүргізіледі,түйуліорамалдыалғаншақуалайбереді.Ұсталғанойыншыкөпшілік ұйғарымымен ортада тұрып өнер көрсетеді. Одан кейін ойын жүргізушіауыстырылады.Ойынойнапболғансоңбалаларшеңбержасап тұрады.

### **Әуетаяқ**

Балаларекітопқабөлінеді.Әртопта5-тен10-ғадейінойыншыболады. Екі топқа екі таяқша (жұмсақ таяқша) беріледі, жерге түзу сызықсызылады.Ойыншыныңбіреуіортағашығадыдабіралақаныназатжасырып,екінші қолыныңжұдырығынбірдейжұмады.

Екінші ойыншы зат жасырылған қолды тапса, ойынды бастаушы солболады.Сөйтіпқолындағытаяғынжоғарылақтырады.Осыкездеқасындағыойыншыдатаяғынлақтырады,қасындағыбаланыңтаяғынқағ ыптүсіруі шарт.Таяқты қағыптүсірген балаөзтобынаұпай әкеледі.

### **Қара құлақ**

Ойынға5-10балақатысады.Олароңашажергетопталыпөзараларынанбірбаланықазыкетіпбелгілейді.Қазықтұрғанжеріндеқозғалмай тұрады. Басқалары әрі кетеді. Содан кейін ойынға қатысушыларқазықтыалыстанқоршап бірте-біртежақындай түседі.

Таяп келіп мынау кім? – деп бір-бірінен сұрасады. Біреуі ой бұл қарақұлақ қой! - деп қаша жөнеледі. Қалғандары да – қара құлақ, қара құлақ! -деп бытырай қашады. Қарақұлақ біреуін ұстау үшін тұра қуады. Ұсталғанбалақара құлақболып,ойын әрі қарайжалғасады.

### **Санамақ**

Көпшілік қатысады. Ойынның шарты: ойын бастаушы қатысушы бірадамды ортаға алып шығады. Ол адам бір тектес атау сөзден

жаңылмай, кідірмей аттап жүріп айтуы керек. Тоқтамай қателеспей айтып шықса, жүлде алады. Егер қателессе ойыннан шығады. Мысалы: жаңылмай 10 ақынның немесе 10 өзеннің атына тауы керек.

### **Ақшамшық (сақина салу)**

Бұл – қазақ халқының ерте заманнан келе жатқан дәстүрлі ойыны. Оны сақина салу, сақина тастау деп те айтады. Ойынға он-он бес адам қатысып, ортаға бір баланы немесе бір қызды шығарып, қолына сақина ұстатады. Ойын ережесі бойынша қыз-жігіттер үйде дөңгелене отырып, екі алақанын бір-біріне қабыстырып алғасозады. Ойынды жүргізушінің алақанындағы сақинаны кімге салса да өз еркі. Ол барлық адамдардың алақанына сақина салған болады, «Тұр сақинам, тұр», - деп, немесе

«Ақшамшығымды бер!» деп дауыстайды. Сол сәт сақина тасталғанадам

орнынан атып тұруға тиісті, «Сақина менде», -

деп. Оны көршісі ұстай алмай қалса, жұрталдында өзенірін көрсетеді.

### **Ақсүйек**

Ең алдымен, ойнаушылар өз ара келісіп, жеңген топ үшін жүлде тағайындайды да, екі топқа бөлінеді. Топ басқарушылар ақсүйектің айсысының лақтыратынын шешіп алу үшін кезектесіп таяқ ұстайды, таяқтың басына кімнің қолы бұрыншықса, сол ақсүйекті құлашы жеңген шелектей алады. Ақсүйек жерге түскеннен кейін ғана ойыншылар іздеуге шығады. Көмбеде топ басқарушылардан басқа ешкім қалмайды. Ақсүйекті тапқан ойыншы ешкімге білдірмей, көмбеге қашуға әрекет жасайды да, ал қарсыластары біліп қалса, қолма-қол тартып алуға тырысады. Сондықтан ақсүйекті алдымен тауып алған топтың ойыншылары біріне-бірі лақтырып, көмбеге қай топтың адымы бұрын жеткізсе, сол топ жеңіске жетіп, жүлдегер атанады. Келесі жолы ақсүйекті екінші топ лақтырады, сөйтіп ойын жалғаса береді.

### **Сиқырлы таяқ**

Ойнаушылар қол ұстасып, дөңгелене шеңбер жасап тұрады. Қолында таяғы бар ойын жүргізуші шеңбердің ортасына келеді де, ойынның тәртібін түсіндіреді. Ойнаушыларды бірден бастап түгел нөмірлеп шығады. Ойынның шарты бойынша ойын жүргізуші қолындағы таяғын шеңбердің ортасында тік ұстап тұрады да, бір нөмірді атап, таяқты қоя береді. Аталған нөмір таяқты жерге құлатпай ұстап қалуы керек, ал таяқты ұстай алмай құлатып алса, онда айып тартады, яғни көптің ұйғаруымен ортағашығып, өнер көрсетеді. Ойынға қатысушылардың бәрі бір-бір реттен міндетті түрде ойнап шығулары керек. Алодан әрі ойынды жалғастыру-жалғастырмау ойнаушылардың өз еркінде. Ойнаушылардың саны көп болса, ойын қызықты өтеді.

### **Арқан тартыс**

Бұл ойынның екі түрі бар. Біріншісі жазда көгал үстінде, екіншісі қыста қар үстінде ойналады. Жазда ойыншылардың саны 10 баладан кем болмаса, ойын қызықты болады. Ойынға ұзындығы 8-10 метрлік екі ұшы түйілген арқан әзірленеді. Оның тең ортасына белгі ретінде қызыл матаны байлап қояды. Ойынға қатысушы екі топтағылар өз жағында бойларына қарай сап түзеп, ойын бастауға белгі берілгенде арқанды өз жағына қарай тартады. Қыста он-он бес бала тартқанда үзілмейтін арқан таңдап

алынып, үлкен адамның алақанының көлеміндей екі тақтайдың ортасынан өткізіліп, ортасына аққала үйіліп, екі жақоны өзіне қарай құлату үшін тартады.

## Тымпи

Тымпи — ойынға қатынасушылар шеңбер жасап, дөңгелене отырады. Бір баланы ойынды жүргізуге белгілейді. Ол: «Ал, ойынды бастаймыз, бәрің түгел тым-тырыс тымпи!» - деп бұйырады. Бұдан кейін бірде-біройыншыды бысығырмауы, үн қатпауы керек. Алайда бастаушығанасөйлеугеерікті. Оладамкүлерлікқимыл-қозғалыспенәзіл-қалжыңсөздердіайтып, қалай да біреуді күлдірудің амалыніздейді. Қалжың жырда айтады. Ешқайсы шамданбайды. Өйткені ойынға қатынасушылардыңатықалжыңөлеңгеқосылмауыкерек. Әзіліде, сықағыдаөтпесе, бет-аузынтыржыңдатып, әртүрлікұбылтады. Қолайсызқимылдарменкұбылыстар жасап қозғалады. Жаңылыстыру үшін неше алуан сұрақтарқояды. Біреу абайсыз жаңылып сөйлесе не күліп жіберсе, айып тартады. Өлеңайтады, ән саладынеби билейді. Сондықтан ойынды жүргізушітілмәр, әзілкеш, күлдіргі балаболуы керек.

## Көрші ойыны

Көрші ойынынүлкенбөлмеденемесетазғаауадакөгалдыжердеөткізуге болады. Ойыншылар саны 10-нан 30-ға дейін болуы керек. Яғниекі топтың балаларын қосып ойнатуға да болады. Ойыншылар дөңгеленіп, екі-екіден шеңберкұрып отырады. Тағы бір бала ортағашығып, жұп болып отырған ойыншылардың бір жұбына келіп, «Көршіңмен татусыңба?»-деп сұрайды.

Егер сұрақ қойған жұптың біреуі «Көршіммен аразбын» десе, ондасұрақ қоюшы бала оның қасындағы көршісін орнынан тұрғызып, соныңорнынаөзіотырады. Орнынантұрғанадамортағашығыпбасқабіржұптан «Көршіңментатусыңба?»-деп сұрап, ойынды соза береді.

Алегеройыншыкөршісімен«татумын»деп, қасындажұпболып отырған баланыжібергісікелмесе, ондасұраққоюшыадамоныжазалайды. Ол ән салады, би билейді, болмаса әңгіме, ертегі, жаңылтпашайтып береді. Осылай олкөршісіналып қалады. Егеройыншыбұлтапсырманы орындай алмаса, өз орнын сұрақ қоюшы адамға береді де өзісоның міндетін атқаруға кірісіп ойынды қайтадан бастайды. Сөйтіп, ойын жалғаса береді.

## Жаңылма

Бір топ бала көгалды алаңға жиналып, қол ұстасып, дөңгелене тұрадыда, ортасынан санамақ айтып бір баланы ортағашығарады. Шыққан балаөлең, тақпақ, әңгімеайтып тұрып кез-келген жеріндежатақалады, неболмаса құлағын ұстайды, басын сипайды, тағы сол сияқты іс-әрекеттердіжасайды. Оныңөлең, тақпақ, әңгімеайтып тұрып істеген қимылдарын

қайталай алмай қалған бала айыпты болып, өлең айтады, билейді, әңгіме айтып күлдіреді.

Ойынбалаларды шығармашылыққа, ынтымақтастыққа, аңғарымпаздыққа үйретеді.

### **Білектесу**

Бір столдың шетіне қарама-қарсы отырған екі бала оң қолдарыныңшынтағын столға тіреп қояды да, бірінің қолын бірі алақандастыра мықтап ұстайды. Сол жақтағы қолдарын әркім өзінің оң жақ қолтығына тығып алады. Осылай ұстасып алған екі палуан бала, ойын бастаушы команда берісімен, шынтақтарын солорнынан қозғамай, қарсыласының тіреуі қолыншалқасынан түсіруге ұмтылады. Білегі тайып жан тайған бала жеңіледі. Бұл білек күшінің жетілуіне көмектеседі.

### **Шалма**

«Шалма» ойынына екі бала қатысады да, қалғандары көріп, тыңдап отырады. Ойын үйде, аулада өте береді. Ойыншылар біріне-бірі қарсы қарап отырады да, дайын болған шалманы бірінің қолынан бірі алады. Алғашында екі ұшын біріктіріп түйеді де, екі қолға, яғни төрт саусаққа кигізеді, ортаңғы саусақ пен кезекпеніліп алады, сонда «ыңыршаң» шығады.

Екінші жағдайда, келесі ойнаушы бас бармақ және сұққолы мен ыңыршақтың екі жақ керегесінің үстінен астына қарай алып, «кереге» шығарады. Үшінші жағдайда керегені үстінен астына қарай алып, «шаңырақ» шығарады. Төртінші жағдайда шаңырақты екі шынашақпен аяқастыра іліп алып, «астауша» шығарады. Бесіншіде «кереге» қайталанатын, алтыншыда «шынтақ» шығады. Енді әрі қарай жалғастырып ойнай берсе - «астау», «кереге», «шынтақ», «астау», «кереге», «шынтақ» болып қайталанатын береді.

Ойлы ойыншылар бұл бейнелердің жаңа көріністерін өзінше өрнектеп кеңейте беруге тырысады.

Бұл жасөспірімдердің тұрмыстағы үй-жабдықтарын қалай пайдаланатындықтарын көз алдына елестетіп, соларды өзі жасағандай әсерлендіре түседі. Балалардың қиялын қозғап, шығармашылық ізденіске, ой-жүйелерін дамытуға үлкен көмек береді.

### **Саққұлақ**

Сақ құлақ — ұлттық ойын. Бұл ойынның әрбір қимылы сөйлеп жүріп орындалады. «Сақ құлақ» ойынын қазір көбінесе «Телефон» деп атап жүр. Біз оның ескі атауымен аталуын жөн көрдік. Қатысушылардың арасынан бір бала ойын жүргізуші болады. Ойнаушылар қаз-қатартүрегеліп тұрады

немесе қатарласа отырады. Бірақ бір ойыншы мен екінші ойыншының арасы бір метр дей алшақ болуға тиіс. Ойынды бастаушы (I-ойнаушы) естілер-естілмес дауыспен бір-екі сөзді бірақ рет айтып қалады. Сол сөзді қағып алған екінші ойнаушы үшіншіге, үшінші төртіншіге, төртінші одан әрі тез-тез айтып, онан әрі жеткізе береді. Олардың бәрі сөздерді бір рет қана айтып, тым-тырыс отырады.

Айтылатын сөйлем екі не үш сөзден құралған шағын болуы керек. Оның бір мүшесі өз құрамындағы дауысты немесе сөзбасындағы ұяңдыбыстардың естілу жөнінен екі ұшты, яғни басқа бір дыбысқа ұқсас сөз болуы қажет. Мысалы, тарғақ көрдім-жарғақ көрдім, борсық көрдім, т.б.

Ең соңғы ойнаушы ойын бастаушыға сыбырлап өзіне жеткен сөзді айтады. Егер сөз дұрыс жеткен болса, ойынтағы да үш рет басқа сөздермен қайталанады. Егер сөз бұзылып жеткен болса, бастаушы соңғы ойнаушыдан бастап I-ойыншыға қарай сыбырмен қанатындап, сөзді бұзушыкімекендігін анықтайды. Сөз бұзған ойнаушы ең аяққа барып тұрады да, екі-үш ауыз жаңылтпашты қайталап дұрыс айта алмаса, ұпай тартады. Ұпай келісім бойынша не өлең айту, жұмбақ шешу немесе бір өнер көрсету (мысалы, сурет салу, үлгі қию, есеп шығару т. б.) арқылы орындалады.

Ойын жасөспірім балалардың зердесін дамытып, өнерге деген құштарлығын арттырады.

### **Кім жылдам?**

Ежелгі ойындардың бірі - *Кім жылдам?* Ойын аулада, спорт залында, бөлмеде ойнала береді. Ойыншылар ойынға екі-екіден қатысады. Ортағашыққанекі бала бір-біріне арқасын беріп, екі жаққа қарап тұрады. Аяқтарының арасын иықтарының деңгейімен бірдей етіп ұстайды. Сонан соң ойын жүргізуші екеуінің аяғының арасына ұзыннан-ұзақ белбеу тастайды да «бір, екі, үш» деп санайды. «Үш» дегенде кім еңкейіп белбеуді бұрын алса, соның жеңгені. Бұл адамның өз денесін еркін меңгеріп, тез қимылдауының нәтижесінде жүзеге асады. Ойынға басқа ойыншылар шығады. Ойын жалғаса береді. Екінші кезекте әр жұптың жеңімпаздарымен арадағы жарыс болады. Ең соңында жеңген екі ойыншы қалады. Сол екеуінің қайсысы жеңімпаз болса, сол жеңімпаз атанады.

### **Үш орындық ойыны**

Үш орындық ойының кең бөлмеде, спорт залдарында ойнауға болады. Ол үшін ортаға үш орындық қойылады. Ойынға қатысушылардың санына байланысты орындықтың көбейе түсуі мүмкін. Ойын жүргізушінің берген белгісі бойынша ойыншылар ортада тұрған орындықтарды айнала жүгіреді. Ойын қыза бастағанда жүргізуші отырындар деген белгі береді. Сол кезде ойыншылар орындықтарға отырыса қалады. Алар орындыққа

отырыпұлгер ереалмағандар, ойыннан шығады. Енді орындықтың бірі алынып қойылады да, ойыншылар қалған орындықты айнала жүгіреді. Ойын бір орындық пен екі ойыншы қалғанға дейін, олардың бірі жеңіп шыққанға дейін жүргізіле береді. Сонан соң ойын қайта басталады да, артынан жеңімпаздар арасында өзара тартыс басталады. Жеңіп шыққан ойыншы ең жылдам ойыншы деп аталады. Өртоптың жеңімпаздарына мақтау сөздер айтылып, сыйлықтар беріледі.

### Жүйріктер жеңеді

«Жүйріктер жеңеді» — ұлттық ойын. Ойынға қатысушылар көк жәнесары топ болып екі топқа бөлінеді. Біртөбенің үстіне ойыншыларға түгелдей жетерлік мөлшерде көк жәнесары таяқшалар тасталады.

Ойынды жүргізуші ретінде басқарушы тағайындалады. Ол төрешілік міндетті қоса атқарады. Төрешінің белгісі бойынша ойынға қатысушылар белгіленген көмбеге қарай тұра жүгіреді. Жеткен ойыншы өз командасының түсіне сай бір-бір таяқшаны алып кері жүгіреді де, сөресызыққа әкеп қояды.

Қайтүсті топтың ойыншылары өз командасының бояуына сәйкесті таяқты белгілеген мерзімге көбірек алып келсе, сол топ жеңеді. Ойынбалаларды белгілі бір мақсатта ұжымдық әрекет жасауға, шапшаңдыққа үйретеді.

### Шүлдік ойыны

Жазық алаңда ойналатын жас өспірімдер ойынының бірі - «Шүлдік» ойыны. Ойынға екі басы үшкірленген ұзындығы бір қарыс шүлдік (ағаш) керек. «Шүлдікті» ойнау үшін үлкен шеңбер сызылады, ортасына шүлдік қойылатын шұңқыр қазылады, шүлдік шұңқырдың ішіне емес, үстінде жатуы керек. Әр ойыншының қолында ұзындығы бір метрдей таяғы болуы керек. Ойынға қатынасудың санына шек қойылмайды. Ойнаушылардың санына қарай екі топқа бөлінеді.

Бірінші болып кезек алған топтың ойыншысы «шүлдікті» қолындағы таяғымен жерден көтеріп алып, жерге түсірмей соғады да, таяғын шеңбердің үстіне тастайды. Ал екінші болып кезек алған ойыншы

шүлдікті түскен жерінен алып, қайтадан соққан ойыншының таяғын көздеп, шеңберге қарай лақтырады. Лақтырған кезде таяқ қатигізе, я болмаса, шеңбердің ішіне түсірсе, онда соғушы ойыншы ойыннан шығып қалады. Шүлдікті бірінші болып жерден көтеріп, жерге түсірмей соққан кезде ойыншы тигізе алмаса, ол да ойыннан шығып қалады. Ал лақтырған ойыншы не таяқ қатигізе алмай, не болмаса дөңгелек сызықтың ішінде түсіре алмаса, онда бірінші ойыншы енді «шүлдікті» шекіп соғады, әр соққанда үш реттен соғады. Сөйтіп, «шүлдік» қай жерге барып түссе, сол жерден дөңгелек сызыққа дейінгі қашықтықты таяғымен өлшеп шығады да, екінші ойыншыға ұпай мөлшерін белгілейді. Бірінші ойыншы әлгі

себептермен ойыннан шығып қалса, онда екінші ойыншы соғушы болады, ол шығып қалса, үшінші ойыншы соғушы болады. Ойын осылайша барлық ойыншы ойнап болғанша, жалғаса береді.

Ойынның шарты бойынша шекіген кезде «шүлдікке» тимей, таяғы жер қауып қалса, ұпайы күйіп кетеді. Шүлдікті екінші рет шекіген ойыншы, оны қолымен ұстап қойса, онда да оның ұпайы күйіп кетеді. Сондықтан «шүлдікті» тек үшінші рет шекігеннен кейін ғана ұстауға болады.

«Шүлдік» ойыны ойнаушылардың қолдарының бұлшықетін жетілдіріп, жылдамдыққа үйретеді, «Шүлдікті» сызықтың үстіне түсіруге ұмтылу арқылы көз мөлшері, дәлділікпен мергендік қабілеттері жетіледі.

### **Жапалақтар мен қарлығаштар**

Жапалақтар мен қарлығаштар - ұлттық ойын. Ойын кең, жазық алаңда өтеді. Ойынға қатынасушыларға шек қойылмайды. Ойнаушылар екі топқа бөлінеді де бірінің арқасына бірі арқасын қаратып, екі сан құрып тұрады. Бір қатардағыларды жапалақтар, екіншісі қарлығаштар деп атайды. Орталарынан біреуі ойын жүргізуші етіп сайлап алады. Ол ойыншылардың арасынан жүріп отырып, сөзін үзіп-үзіп, созып сөйлейді: қар (үзіліс) - лы - ғаш немесе жа..., ал сөз аяғын айтпайды. Сонда аты аталған топ бытырап қаша жөнеледі де, аты толық аталмаған топ оларды қуады. Ұсталған ойыншы ұстаған топтың ойыншыларының қатарына қосылады.

Ойын тәртібі: қашушылар мен ұстаушылар алдын ала келісілген белгі бойынша ұсталғанын мойындайды. Ол үшін қашушы ойыншы қолын тигізсе болды. Қай топтың жеңгенін ойын соңында қайсысының саны көп болса, соған қарай шешеді.